

Diplomová práce

Využití filmových adaptací literárních děl v hodinách literární výchovy v 8. a 9. ročníku ZŠ

Studijní program:

N0114A300106 Učitelství pro střední školy a 2.
stupeň základních škol

Studijní obory:

Český jazyk a literatura
Dějepis

Autor práce:

Bc. Sabina Schweinerová

Vedoucí práce:

PhDr. Kateřina Váňová, Ph.D.

Katedra českého jazyka a literatury

Liberec 2023

Zadání diplomové práce

Využití filmových adaptací literárních děl v hodinách literární výchovy v 8. a 9. ročníku ZŠ

<i>Jméno a příjmení:</i>	Bc. Sabina Schweinerová
<i>Osobní číslo:</i>	P20000775
<i>Studijní program:</i>	N0114A300106 Učitelství pro střední školy a 2. stupeň základních škol
<i>Specializace:</i>	Český jazyk a literatura Dějepis
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra českého jazyka a literatury
<i>Akademický rok:</i>	2020/2021

Zásady pro vypracování:

Cílem práce je a) zjistit, jak jsou využívány filmové adaptace literárních předloh v hodinách literární výchovy, b) navrhnout metodiku pro práci s vybranými filmovými adaptacemi literárních děl ve výuce ČJL v 8. a 9. ročníku ZŠ a ověřit je v praxi.

Zásady pro vypracování:

1. Prostudovat odbornou literaturu zaměřenou na literaturu ve filmu a na práci s filmovou adaptací ve výuce; prostudovat RVP ZV s ohledem na filmovou a audiovizuální výchovu.
2. Zrealizovat dotazníkové šetření mezi učiteli zaměřené na míru využití filmových adaptací ve výuce.
3. Navrhnout metodiku pro práci s vybranými filmovými adaptacemi literárních děl ve výuce ČJL v 8. a 9. ročníku ZŠ.
4. Ověřit navržené materiály v praxi.
5. Formulovat závěry a vypracovat text diplomové práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

čeština

Seznam odborné literatury:

Literatura:

- BILÍK, Petr a PTÁČEK, Luboš. *Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-54-7.
- BORDWELL, David a THOMPSON, Kristin. *Umění filmu: úvod do studia formy a stylu*. Praha: Nakladatelství Akademie múzických umění, 2011. ISBN 978-80-7331-217-6.
- BŘEZINA, Václav. *Lexikon českého filmu*. Praha: Cinema, 1996. ISBN 80-85933-09-8.
- BUBENÍČEK, Petr. Filmová adaptace: hledání interdisciplinárního dialogu. In: *Illuminace. Časopis pro teorii, historii a estetiku filmu*. 22, č. 1 (2010), s. 7-21. ISSN 0862-397X
- CHATMAN, Seymour. *Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu*. Brno: Host 2008. ISBN 978-80-7294-260
- MACUROVÁ, Alena a MAREŠ, Petr. *Text a komunikace: jazyk v literárním díle a ve filmu*. Praha: Karolinum, 1993.
- MONACO, James. *Jak číst film. Svět filmů, médií a multimédií*. Praha: Albatros 2004. ISBN 80-00-01410-6.
- MRAVCOVÁ, Marie. *Literatura ve filmu*. Praha: Melantrich, 1990. ISBN 80-7023-062-2.
- NOVÁK, Radomil a GEJGUŠOVÁ, Ivana. *Adaptace literárního díla a její didaktické využití*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7042-221-1.
- KOKEŠ, Radomír D. *Rozbor filmu*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2015. ISBN 978-80-210-7756-0.
- KUČERA, Jan. *Poetika českého filmu*. Praha: Akademie múzických umění v Praze (Nakladatelství AMU), 2016. ISBN 978-80-7331-415-6.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2021. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.rvp.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.
- THOMPSON, Kristin a BORDWELL, David. *Dějiny filmu: přehled světové kinematografie*. 2., opr. vyd. Praha: Akademie múzických umění, 2011. ISBN 978-80-7331-207-7.

Vedoucí práce:

PhDr. Kateřina Váňová, Ph.D.

Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání práce:

30. listopadu 2020

Předpokládaný termín odevzdání: 30. dubna 2022

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

PhDr. Kateřina Váňová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. listopadu 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Kateřině Váňové, Ph.D. za vedení mé práce, cenné rady a připomínky. Díky jí patří také za trpělivost, ochotu a čas, jež mi věnovala při zpracování této práce. Zároveň bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za podporu.

Anotace

Diplomová práce se zabývá využitím filmových adaptací literárních děl v hodinách literatury v 8. a 9. ročníku základní školy.

Cílem práce bylo vytvořit metodické listy pro vybrané filmové adaptace, které budou sloužit učitelům českého jazyka a literatury v 8. a 9. ročnících základní školy.

Celá práce je rozdělena na dvě části – na část teoretickou a část praktickou.

Teoretická část obsahuje specifika vyjadřování literatury a filmu, teorii filmových adaptací a především práci s filmovými adaptacemi ve vyučovacím procesu.

Pro praktickou část byly výchozím bodem dva anonymní dotazníky – jeden pro učitele, druhý pro žáky. Výsledky obou šetření byly použity při tvorbě metodických listů.

Klíčová slova: filmové adaptace, literární výchova, film a literatura, český jazyk

Annotation

The thesis deals with the use of film adaptations of literary works in literature classes in the 8th and 9th grade of primary school.

The aim of the thesis was to create methodological sheets for selected film adaptations to be used by teachers of Czech language and literature in 8th and 9th grades of primary school.

The whole work is divided into two parts - the theoretical and the practical.

The theoretical part contains the specifics of the expression of literature and film, the theory of film adaptations and, above all, the work with film adaptations in the teaching process.

For the practical part, the starting point was two anonymous questionnaires - one for teachers and one for pupils. The results of both surveys were used in the development of the method sheets.

Keywords: film adaptations, literary education, film and literature, Czech language

Obsah

Seznam tabulek	11
Seznam zkratk	12
Úvod	13
Teoretická část.....	15
1. FILM A LITERATURA	15
1.1 Literární vyjadřování	16
1.2 Filmové vyjadřování	17
1.2.1 Složky filmu	18
1.3 Filmové adaptace.....	19
1.3.1 Proces adaptace	20
1.3.2 Proč adaptace vznikají?	21
1.3.3 Úskalí a přednosti filmových adaptací	21
2 PRÁCE S FILMEM VE VÝUCE	24
2.1 Práce s filmem v RVP ZV	24
2.2 Vhodný výběr filmu do vyučovacího procesu.....	27
3 DOTAZNÍK	29
3.1 Dotazník učitelů.....	29
3.1.1 Pohlaví respondentů učitelů	29
3.1.2 Věk respondentů učitelů.....	30
3.1.3 Délka praxe respondentů učitelů	31
3.1.4 Otázka č. 1: Použíté žákům v hodinách českého jazyka filmové adaptace literárních děl?	31
3.1.5 Otázka č. 2: Použíté v hodinách celé filmové adaptace, nebo jen úryvky?.....	32
3.1.6 Otázka č. 3: Které literární druhy vybíráte nejčastěji?	33
3.1.7 Otázka č. 4: Používáte při práci s adaptacemi pracovní listy?	34
3.1.8 Otázka č. 5: Vytváříte vlastní pracovní listy?	34

3.1.9	Otázka č. 6: Seznamujete žáky s originálním textem?	35
3.1.10	Otázka č. 7: Seznamujete žáky s obsahem ukázky před jejím zhlédnutím?	36
3.1.11	Otázka č. 8: Zadáváte žákům úkoly před ukázkou?	36
3.1.12	Otázka č. 9: Zadáváte žákům úkoly v průběhu ukázky?	37
3.1.13	Otázka č. 10: Zadáváte žákům úkoly po ukázce?	38
3.1.14	Otázka č. 11: Zadáváte otázky zaměřené spíše na faktografii filmu, či na dojmy?	39
3.1.15	Otázka č. 12: Jaké typy otázek žákům nejčastěji zadáváte?.....	40
3.1.16	Otázka č. 13: Jak vnímáte práci Vašich žáků s adaptacemi?	41
3.1.17	Otázka č. 14: Které adaptace žákům použijete?	42
3.2	Dotazník žáků	44
3.2.1	Otázka č. 1: Vítáte filmové adaptace v hodinách českého jazyka?.....	45
3.2.2	Otázka č. 2: Jaké typy filmů byste ocenili?	46
3.2.3	Otázka č. 3: Proč si myslíte, že Vám učitelé filmové adaptace pouštějí?	46
3.2.4	Otázka č. 4: Přečtete si raději knihu, nebo se spíše podíváte na filmovou adaptaci?	47
3.2.5	Otázka č. 5: Jaké aktivity Vás ve spojitosti s filmovými adaptacemi oslovují nejvíce?	47
3.2.6	Otázka č. 6: Jaké typy na zlepšení těchto hodin byste dali učitelům, aby vás namotivovali k práci?	48
4.	Závěrečné shrnutí	49
	Praktická část.....	53
5.	Kytice	55
5.1	Metodika první vyučovací hodiny.....	56
5.2	Metodika druhé vyučovací hodiny	59
5.3	Metodika třetí vyučovací hodiny.....	61
6.	Noc na Karlštejně	64
6.1	Metodika první vyučovací hodiny.....	65

6.2 Metodika druhé vyučovací hodiny	67
6.3 Metodika třetí vyučovací hodiny.....	69
7. Smrt krásných srnců	71
7.1 Metodika první vyučovací hodiny.....	72
7.2 Metodika druhé vyučovací hodiny	74
7.3 Metodika třetí vyučovací hodiny.....	76
8. Harry Potter	79
8.1 Metodika první vyučovací hodiny.....	80
8.2 Metodika druhé vyučovací hodiny	82
9. Ověření pracovních listů ve výuce	85
9.1 Kytice	85
9.2 Noc na Karlštejně	86
9.3 Smrt krásných srnců	88
9.4 Harry Potter	89
9.5 Závěrečné shrnutí	89
Závěr.....	90
Seznam literatury.....	92
Primární literatura:	92
Sekundární literatura:	92
Internetové zdroje:	94
Seznam použitých filmů:	95
Seznam příloh.....	96
Přílohy	97

Seznam tabulek

Tab. 1 Pohlaví respondentů

Tab. 2 Věk respondentů

Tab. 3 Délka praxe respondentů

Tab. 4 Filmové adaptace v hodinách ČJ

Tab. 5 Úryvky, nebo celý film

Tab. 6 Literární druhy

Tab. 7 Pracovní listy

Tab. 8 Pracovní listy vlastní X cizí

Tab. 9 Využití originálního textu

Tab. 10 Obsah ukázky před zhlédnutím

Tab. 11 Úkoly před ukázkou

Tab. 12. Úkoly v průběhu ukázky

Tab. 13 Úkoly po ukázce

Tab. 14 Faktografie X dojmy

Tab. 15 Typy otázek

Tab. 16 Práce žáků s adaptacemi

Tab. 17 Nejpoužívanější adaptace

Tab. 18 Žáci a filmové adaptace

Tab. 19 Film x kniha

Seznam zkratk

atd.	a tak dále
atp.	a tak podobně
ČJL	český jazyk a literatura
mj.	mimo jiné
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
např.	například
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
ŠVP	Školní vzdělávací program
zejm.	zejména
ZŠ	základní škola

Úvod

Žijeme v době, ve které jsou média všude kolem nás a všechny nás také ovlivňují. Tomuto trendu se nevyhneme ani ve školství. Jako studentka oboru pedagogické specializace český jazyk a literatura a dějepis bych se ráda zabývala jejich praktickým využitím v hodinách českého jazyka a především literatury na základní škole. Konkrétně využitím filmových adaptací literárních děl.

Cílem diplomové práce je vytvořit metodické listy pro vybrané filmové adaptace a pomoci tak žákům při seznamování s tímto dnes již běžným způsobem interpretace literárních děl.

Celá práce je rozdělena na dvě části – na část teoretickou a část praktickou.

Teoretická část obsahuje dvě rozsáhlejší kapitoly. První kapitola je zaměřena na literaturu a film a na specifika jejich vyjadřování, přičemž největší prostor je věnován filmovým adaptacím, teorii adaptace, jejímu procesu či úskalím a přednostem adaptací. Kapitola čerpá z několika publikací zaměřených na tuto konkrétní problematiku. Mezi ty patří článek Petra Bubeníčka – *Filmová adaptace: hledání interdisciplinárního dialogu*¹, *Jak číst film* Jamese Monaca² či *Literatura ve filmu* Marie Mravcové.³

Druhá kapitola teoretické části cílí na film ve vyučovacím procesu. Zabývá se filmem ve výuce s přihlédnutím k Rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání (dále RVP ZV). Dále se věnuje možnosti využití adaptací v hodinách ČJL. Kapitola čerpá zejména z *RVP ZV*⁴ a z díla *Adaptace literárního díla a její didaktické využití* Radomila Nováka a Ivany Gejgušové.⁵

Praktická část vychází ze dvou anonymních dotazníkových šetření, jejichž cílem bylo zjistit, jakým způsobem s adaptacemi pracují učitelé českého jazyka na základních školách,

---

¹ BUBENÍČEK, P. Filmová adaptace: hledání interdisciplinárního dialogu. *Illuminace: časopis pro teorii, historii a estetiku filmu*. 2010, roč. 22, č. 1, s. 9 – 21. ISSN 0862-397X.

² MONACO, J. *Jak číst film: svět filmů, médií a multimédií: umění, technologie, jazyk, dějiny, teorie*. Praha: Albatros, 2004. Albatros Plus. ISBN 80-00-01410-6.

³ MRAVCOVÁ, M. *Literatura ve filmu*. Praha: Melantrich, 1990. Estetika divadelní a filmové tvorby. ISBN 80-7023-062-2.

⁴ RVP ZV - Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Edu.cz [online]. ČR: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), 2022 [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>.

⁵ NOVÁK, R. a I. GEJGUŠOVÁ. *Adaptace literárního díla a její didaktické využití*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2002. ISBN 80-7042-221-1.

jaké metody se jim v praxi osvědčily a jaký pohled mají na filmové adaptace v hodinách literatury sami žáci. Výsledky šetření jsou pak využity při zpracování metodických materiálů čtyř vybraných filmových adaptací. Součástí práce je rovněž jejich ověření v praxi.

Teoretická část

1. FILM A LITERATURA

Film a literatura – na první pohled dvě naprosto odlišná média mající odlišné vyjadřovací prostředky.⁶ Příkladů, v čem se literatura a film liší lze vyjmenovat mnoho. Co však mají společného? Vyprávění příběhu – literatura slovy (lingvistickou narací), film obrazem (obrazovou narací).⁷ Nevýhodou filmu je v tomto ohledu časové omezení, narace je tedy ve filmu kratší. Výhodou je ale právě možnost obrazového vyprávění, které naopak literární narace postrádá.⁸ Obě však přináší jak poučení, tak potěšení. Toto spojení příjemného s užitečným lze využít v rámci výuky, kdy žákům můžeme zprostředkovat literární dílo, jehož originální text by je neoslovil, ale na filmovou adaptaci se se zájmem podívají.

Rozdíly mezi filmem a literaturou se začal zabývat už i George Bluestone v knize *Novels into Film (1961)*. Literaturu shledal jako „jednokolejný systém“, kdežto film jako systém vícevrstvý, obsahující hned několik složek – složku jazykovou, obrazovou či hudební.⁹

Každý může mít na propojení těchto dvou médií odlišný názor. Například Bolesław Lewicki, polský pedagog, kritik a především filmový teoretik, ve své knize *Wprowadzenie do wiedzy o filmie (1964)* tvrdí, že literatura a film jsou si velmi blízké a nejsou si nikterak podřízené. Dokonce píše, že jsou jako dvě poloviny jablka.¹⁰ Či André Bazin, francouzský filmový kritik a teoretik, který ve své stati *Obhajoba filmových adaptací (1963)*, poukazuje na to, že adaptace vedou ke zpopularizování předlohy a vyvrací dojmy, že by mohla adaptace předlohu poškodit.¹¹

Naopak Béla Balázs, maďarský filmový teoretik a spisovatel, zastává názor, že literatura a film spolu nemají společného vůbec nic, negativně vnímá i filmová zpracování literárních děl. Vytýká jim především potřebu zkracovat děj.¹²

---

⁶ NOVÁK, R. a I. GEJGUŠOVÁ, pozn. 5, s. 4.

⁷ BUBENÍČEK, P. pozn. 1, s. 15.

⁸ MONACO, J. pozn. 2, s. 42.

⁹ BUBENÍČEK, P. pozn. 1, s. 9.

¹⁰ LEWICKI, B. in: NOVÁK, R. a I. GEJGUŠOVÁ, pozn. 5, s. 6.

¹¹ BALÁZS, B., BROŽ, J. a L. OLIVA, ed. *Film je umění: sborník statí*. Praha: Orbis, 1963., s. 212.

¹² BALÁZS, B., BROŽ, J. a L. OLIVA, pozn. 11, s. 211 - 217.

Jak je výše zmíněno, jedním z nejnápadnějších rozdílů mezi filmem a literaturou je rozdíl v nárocích na čas. Film má omezenou stopáž, proto mnohdy musí upravovat děj předlohy například vypuštěním postav či celých dějových linek. Oproti tomu román může být jakkoliv obsáhlý. Tomuto tématu se bude později věnovat také praktická část, kde s ním budeme pracovat v souvislosti s konkrétní adaptací.

Hovoříme-li o odlišnostech, stojí za zmínku rovněž proces imaginace, který je typický pro literaturu. Jde o proces, při kterém si musí čtenář spoustu věcí představit sám. Spisovatelé nemají potřebu popisovat jednotlivé scény do detailů, spoléhají na čtenářovu fantazii. Nejvíce se to týká zejména podoby postav, výjimkou však není ani prostředí či atmosféra. Konkrétně toto bývá filmu často vytýkáno s tím, že „zaplnuje zbytečně mnoho mezer“¹³, které jsou v literárním díle vytvořeny záměrně, a že tak potlačuje představivost při převodu slov do mentálního obrazu.¹⁴ Rovněž se tím budeme zabývat podrobněji v praktické části práce.

Rozdíly najdeme také v tom, jak obě média pracují s napětím, respektive jak jej vyjadřují. Zatímco literatura zprostředkovává napětí často již samotným tématem, zápletkou či ponurým a tajemným prostředím, které ovšem musí autor čtenáři popsat slovy, ve filmu stačí k vytvoření napětí např. přidání do scény dramatickou hudbu nebo využití temnějších barev či atributů navozujících napínavou atmosféru. Těchto rozdílů se dá rovněž využít při práci v hodinách, viz metodické listy v praktické části práce.

1.1 Literární vyjadřování

Pro literaturu je typické slovní vyjadřování, které má abstraktní charakter. Cílem literárního vyjadřování je vyvolat nějakou představu na základě asociací dříve získaných zkušeností. Literární vyjadřování tedy předpokládá a spoléhá na čtenářovu spolupráci. Může za její pomoci například rozvíjet čtenářovu představivost.

Literární dílo tak může popisovat například prostředí fiktivního světa, které si čtenář sám představí a na jehož základě může adaptace později stavět. Nejde jen o popis prostředí, ale také o charakteristiku postav. Ta bývá při přepisu obzvláště obtížná. V literárním díle se objevuje

---

¹³ CHATMAN, S. B. *Dohodnuté termíny: rétorika narativu ve fikci a filmu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0175-4. s. 157.

¹⁴ CHATMAN, S. B. pozn. 13, s. 105.

charakteristika přímá, tedy taková, která je v textu přímo uvedena, nevyvozuje se z chování postav. Což je jen obtížně transformovatelné do filmové/dramatické podoby. Pro zachování tohoto způsobu charakteristiky by musel jeden herec, respektive postava, popsat druhou slovy.

Přepis se zabývá také zvuky příběhu, jak těmi explicitně vyjádřenými, tak těmi předpokládanými. Ale také pohybovou dynamičností či dialogy literárního textu. Pokud se v textu objevují časté dialogy, je to pro adaptátory výhodou.¹⁵

Literatura k nám tedy promlouvá pomocí jazykových znaků a jejich prostřednictvím tak rozvíjí lidskou fantazii, což je v kontrastu s filmovými vyjadřovacími prostředky.

1.2 Filmové vyjadřování

Filmové vyjadřování se dá rozčlenit na dvě jednotky – obrazovou a zvukovou.

Obraz je základním vyjadřovacím prvkem. Lze ho tedy jak v běžném filmu, tak i ve filmu němém a nijak nebrání pochopení díla. Patří sem herecké výkony, kulisy, architektura a další. Ve zvukové vrstvě hraje prim řečová složka, hudba a další zvuky. Řeč a hudba mají vlastní systémy pravidel. S „dalšími zvuky“ je to komplikovanější, nemají spojení se slovním významem.¹⁶

Pokud jsme u literárního vyjadřování zmínili jeho abstraktnost, u filmového vyjadřování jde naopak o názornou konkrétnost. Jelikož filmový obraz není komplexním vyjádřením, automaticky si ho převádíme v myšlenkách na slova. Svou konkretizací abstraktních vyjádření se stal film tak oblíbeným.¹⁷ Zážitky z díla mohou být poté pro někoho lépe zapamatovatelné, srozumitelné a mnohdy daleko více působí na pocity. Stejně tak působí i hudební složka, která mnohdy dodá filmovému přepisu na atraktivitě. Jako příklad lze uvést Brabcův adaptovaný Máj doprovázený hudbou známé české kapely Support Lesbiens a nebo níže zmíněné drama Noc na Karlštejně, které bylo Zdeňkem Podskalským převedeno do podoby filmového muzikálu.

---

¹⁵ NOVÁK, R. a I. GEJGUŠOVÁ, pozn. 5, s. 12 – 14.

¹⁶ NOVÁK, R. a I. GEJGUŠOVÁ, pozn. 5, s. 15.

¹⁷ NOVÁK, R. a I. GEJGUŠOVÁ, pozn. 5, s. 16.

1.2.1 Složky filmu

Film je zajímavý také tím, kolik lidí se na jeho vzniku podílí a z čeho všeho se skládá. I toho lze ve vzdělávacím procesu dobře využít.

U vzniku filmu se pohybuje nespočet lidí. Mezi těmi nejzásadnějšími je na prvním místě **producent**, nese zodpovědnost nejen za štáb lidí, ale také za ekonomickou stránku celého procesu. Po něm následuje **scénárista**, jenž přetváří literární dílo do podoby scénáře. **Režisér** vymýšlí, jak se vše psané ve scénáři promítne do filmové podoby, vybírá herce, vede je a radí jim, zodpovídá za každý záběr. Také nejvíce spolupracuje s dalšími členy filmového štábu, mezi které patří **asistent režie**, **střihač skladatel hudby**, **architekt**, dále také **kostyméři** či **maskéři**.¹⁸

Film je tvořen tzv. **záběry**, neboli úseky, které vznikly, aniž by se musela zastavit kamera, a **obrazy** neboli ději v záběrech. Po natočení záběrů je třeba **stříhu**. Rychlost stříhu může ovlivnit dynamiku celého filmu. Neméně důležitý je **zvuk**. Přestože je film dílem vizuálním, zvuková stopa mu pomáhá dotvářet celistvost. Nepatří sem však jen filmová hudba, ale také komentáře, které známe například z dokumentů, nebo nahlas vyřčené myšlenky postav. Filmová hudba plní zásadní úlohu také v němém filmu. V mluveném má pak za cíl zvyšovat emocionální prožitek, propojovat dané úseky či dodávat napětí a dynamičnost konkrétním scénám. V neposlední řadě musíme zmínit **kameru**. Důležité je například umístění kamery, jak správně zachytit danou věc v pohybu, nebo jak správně danou věc nasvítit, aby z toho kamera vytvořila co nejlepší záběr.¹⁹

Proces vzniku samotné filmové adaptace se může zdát jednoduchý, předchází mu však spousta příprav. Nejprve je třeba najít vhodný námět, v tomto případě literární dílo vhodné pro přepis do filmové podoby. Toto dílo musí být upraveno do krátké, stručnější podoby pro prezentaci. Pokud je dílo schváleno, začíná hledání vhodného scénáristy, který vytvoří scénář. Po něm se obsazuje post režiséra a následně se pořádají konkurzy pro výběr herců. V některých případech už může být psán scénář přímo „na tělo“ konkrétní osobě. U převodu z literárního díla je výběr hereckého obsazení náročnější v tom, že v mnoha těchto dílech jsou postavy popsány, výběr je tedy zúžený. Někteří autoři filmových adaptací se však přesnými popisy literární předlohy neřídí, například v knize *Harry Potter a kámen mudrců* je postava Petunie

¹⁸ NOVÁK, R. a I. GEJGUŠOVÁ, pozn. 5, s. 17 – 18.

¹⁹ NOVÁK, R. a I. GEJGUŠOVÁ, pozn. 5, s. 18 – 20.

Dursleyové popsána jako hubená blondýnka, kdežto ve filmovém ztvárnění má tmavě hnědé až černé vlasy.

Dále musí být také vybrána natáčecí místa, ateliéry, tzv. exteriéry, v ateliérech se vytvářejí kulisy, podobně jako kostýmy a další potřebné dekorace, které by měly odpovídat literární předloze. Poté následuje sestavení natáčecího plánu a v konečné fázi dojde již na samotné natáčení. Po finálním dotočení všech scén nastupuje na scénu již výše zmíněný stříhač, hudební skladatel a dokončují se poslední detaily.²⁰

1.3 Filmové adaptace

Problém filmových adaptací začíná už v samotném pojmu „adaptace.“ Ta se dá vyložit dvěma způsoby. Jednak jako proces přeměny, jednak jako výsledek této přeměny. Adaptace může být **přepis jednoho žánru na druhý**, například z básně na drama, **přeměna rámce příběhu**, např. proměna úhlu vyprávění, nebo **změna média**, např. z literárního díla na divadelní představení.²¹

V našem případě jde v prvním významu o proces, kdy se literární dílo přetváří na dílo filmové, a to za neustálé inspirace a s následnými souvislostmi. V novější terminologii jde o „*audiovizuální převedení jazykových, kompozičních a významových vrstev literárního díla do filmové podoby.*“²² Druhým významem adaptace je už výsledek tohoto procesu, tedy vzniklý film.²³ A vztahem mezi literaturou a vzniklým filmem se zabývá sémiotika – „*věda o znakových systémech.*“²⁴ Sémiologové tento akt berou jako tzv. intersémiologický překlad. To znamená, že se nepřevádí konkrétně slovo od slova, ale hlavní smysl. Intersémiologický překlad literárního díla na dílo filmové je definováno jako „*Přenos významového komunikátu, jehož materiálem je abstraktní znak (slovo), do komunikátu, jehož materiálem je fonofotografický záznam poskytující kvádry skutečnosti.*“²⁵

---

²⁰ NOVÁK, R. a I. GEJGUŠOVÁ, pozn. 5, s. 21 – 22.

²¹ HUTCHEON, L. *Teória adaptácie*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2012. ISBN 978-80-7460-027-2. s. 23.

²² NOVÁK, R. a I. GEJGUŠOVÁ, pozn. 5, s. 6.

²³ RAJNOŠEK, L. K problému tak zvané věrnosti filmových adaptací. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D17-18, Řada literárněvědná*. 1. vyd., Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity: Řada literárněvědná (D). Brno: Masarykova univerzita, 1971, s. 61.

²⁴ MRAVCOVÁ, M. pozn. 3, s. 10.

²⁵ MRAVCOVÁ, M. pozn. 3, s. 10.

Filmová inspirace literárními díly je a vždy bude velmi zásadní. Také skoro polovina filmové produkce je adaptací nějakého literárního díla. A zcela otevřeně na tento vztah poukazují. Nutno však zmínit, že existují také opačné tendence – kdy vzniklo literární dílo přepisem filmového scénáře.²⁶

1.3.1 Proces adaptace

Proces adaptace, jak již bylo výše zmíněno, sestává z několika kroků. Jde o kroky - selekce, amplifikace a konkretizace.²⁷

Podrobněji se problematikou adaptací s ohledem na jejich využití ve vzdělávacím procesu zabývá kolektiv autorů v publikaci *Adaptace literárního díla a její didaktické využití (2002)*, vychází z *Panoramy českého filmu (2000)*.²⁸ Zmiňují tři typy adaptací – kvantitativní, kvalitativní a realizační. Kvantitativní členění se v jejich pojetí zaměřuje na převedené motivy, konkrétně v jaké míře jsou zastoupeny (pokud je zastoupen pouze jeden motiv, nelze mluvit o adaptaci). Podle toho lze mluvit o přepisu *věrném*, *volném* či jen pouze *na motivy* nějaké předlohy.²⁹ Často bývají přebírány jen postavy nebo zápletka, znamená to pro upravovatele větší míru svobodné tvořivosti.³⁰ Při využití ve vyučovacích hodinách považujeme za důležité seznámit žáky s významem těchto pojmů a následně s tím, kam ukázka na základě těchto kritérií zapadá. Kvalitativní aspekt zohledňuje dodržení závislosti smyslu díla v jeho filmové podobě. Pokud je vše v souladu s předlohou, jedná se o adaptaci, v jiném případě mluvíme o interpretaci. Poslední variantou je rezignace, tedy případ, kdy filmové ztvárnění zcela změní smysl či vyznění díla.

---

²⁶ NOVÁK, R. a I. GEJGUŠOVÁ, pozn. 5, s. 4.

²⁷ NOVÁK, R. a I. GEJGUŠOVÁ, pozn. 5, s. 7.

²⁸ *Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-54-7.

²⁹ NOVÁK, R. a I. GEJGUŠOVÁ, pozn. 5, s. 8.

³⁰ BALÁZS, B., BROŽ, J. a L. OLIVA, pozn. 11, s. 202.

1.3.2 Proč adaptace vznikají?

„Potřeba uvidět literární dílo je tak přirozená a silná, že adaptace budou vznikat tak dlouho, jak dlouho bude existovat film, ačkoliv jsou často barbarstvím.“³¹

A. Jackiewicz

Proč vlastně vznikají filmové adaptace literárních děl? Lze uvést hned několik důvodů. Nejčastějším důvodem v dnešní době bývá komercializace a s ní spojená finanční motivace. Autoři se zaměřují především na knižní bestselery, ale tyto filmové adaptace většinou nedosahují žádných větších kvalit. Dalším důvodem může být popularizace předlohy. Dochází k ní v případě, že předloha nezaujme čtenáře tématem, nebo je pro něj poněkud náročná na čtení. Filmová adaptace je přeci jen jednodušší na pochopení (v některých případech je adaptace zjednodušena) a má větší šanci takového čtenáře zaujmout a inspirovat k přečtení originální předlohy. Jako další důvody se uvádí např. nedostatek originálních námětů nebo obnovení původních myšlenek literárního díla a adaptace na aktuální dobu.³²

1.3.3 Úskalí a přednosti filmových adaptací

Proces adaptace knižního příběhu do filmové verze má však řadu úskalí. Důkazem toho jsou rozsáhlé romány, u nichž adaptátoři museli zredukovat nespočet dějových zápletek a také množství postav.³³ Scénáře mívají okolo sta stran, kdežto literární předlohy jich mívají několikrát více. Tahle problematika by mohla být vyřešena přepisem do seriálové podoby, kde by bylo pro některé detaily více času i prostoru.³⁴ Je to lepší varianta, než kterou volil například Capellani, který adaptoval Bídníky Victora Huga do pětihodinové podoby.³⁵

Filmové adaptace také často postrádají vypravěče, který z knih promlouvá ich formou.³⁶

---

³¹ Jackiewicz in: MRAVCOVÁ, M. pozn. 3, s. 8 - 9.

³² NOVÁK, R. a I. GEJGUŠOVÁ, pozn. 5, s. 5.

³³ HUTCHEON, L. pozn. 22, s. 17.

³⁴ MONACO, J. pozn. 2, s. 42.

³⁵ MRAVCOVÁ, M. pozn. 3, s. 13.

³⁶ MONACO, J. pozn. 2, s. 43.

Někteří vnímají jako handicap filmových adaptací skutečnost, že nedokážou zprostředkovat stejné potěšení, jako četba původních literárních děl.³⁷ Na druhou stranu nutno konstatovat, že pro jiné mohou být, co do vjemového prožitku, naopak působivější. Literární dílo nám zprostředkovává autor, proto my „*vidíme a slyšíme to, co autor chce, abychom viděli a slyšeli.*“³⁸ Ve filmu je v jednu chvíli na scéně několik obrazů a my si můžeme vybrat ten, který nás v tu chvíli zaujme nejvíce.

Jako nevýhodu lze vnímat rovněž zkreslení některých pasáží – děje, postav atp. subjektivním zásahem upravovatele originálního textu. S tím souvisí obvyklá tendence srovnávat filmovou adaptaci s literární předlohou.³⁹ V tu chvíli je samozřejmě problematické očekávání čtenáře, přičemž v případě, že adaptace nekoresponduje s předlohou, a tudíž jeho očekáváním, bývá označován jako špatný přepis.⁴⁰ Právě proto Leo Rajnošek definuje věrnost adaptací jako „*mechanické srovnávání předlohy s filmem a shledávání rozdílů.*“⁴¹ Často se v této souvislosti lze setkat s negativními ohlasy. Podíváme-li se na kritiku adaptací, nalezneme slova jako – *znesvěcení, zrada, deformace či manipulace.*⁴² Ale ohlédneme-li se do historie umění, zjistíme, že již v minulosti byl proces adaptace běžnou praxí. A to třeba již v antice, kde byla představována díla známých autorů formou her na veřejnosti. V pozdější době byl dobovým adaptátorem dokonce i William Shakespeare. V této době se tak povědomí o literárním díle dostalo i mezi takové lidi, kteří by se k četbě originálu nikdy nedostali. Ale i v současnosti jsou adaptace všude kolem – filmy, seriály, divadelní představení, romány, obrazy anebo také videohry. Jako příklad uvádím *Zaklínače* od Andrzeje Sapkowského, jež byl převeden do seriálové podoby a do podoby počítačové hry. Kromě podřadnosti adaptací se kritika opírá také do údajné podbízivosti některých literárních děl či do snižování hodnoty psané kultury.⁴³

Naopak pro toho, kdo literární předlohu nezná, je filmová adaptace jako běžný film, jelikož nemá s čím porovnávat. Nepovažuje ho tedy za adaptaci.⁴⁴ Často se stane, že divák nadchne natolik, že se rozhodne k přečtení původního literárního díla. Toto tvrzení je možné

---

³⁷ CHATMAN, S. B. pozn. 14, s. 159.

³⁸ MONACO, J. pozn. 2, s. 42.

³⁹ MCFERLANE, B. Novel to film: An introduction to the theory of adaptation. In: *Film theory and criticism: introductory readings*. 7th ed. Editor Leo BRAUDY, editor Marshall COHEN. New York: Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-19-536562-7. s. 381.

⁴⁰ BORDWELL, D., THOMPSON, K. *Umění filmu: úvod do studia formy a stylu*. Praha: Nakladatelství Akademie múzických umění, [2022]. ISBN 978-80-7331-629-7. s. 111.

⁴¹ RAJNOŠEK, L. pozn. 24, s. 61.

⁴² HUTCHEON, L. pozn. 22, s. 17-19.

⁴³ BUBENÍČEK, P. pozn. 1, s. 16.

⁴⁴ HUTCHEON, L. pozn. 22, s. 13.

doložit řadou případů, kdy byl zaznamenán rapidní vzestup prodeje literárního díla po uvedení jeho adaptace do kin.⁴⁵ To lze považovat naopak za jednu z nesporných výhod filmových adaptací. Toto je často důvod, proč učitelé volí práci s filmovou adaptací ve škole.

Za další z předností filmového média je možno považovat fakt, že dokáže vyjádřit emoce, jež nejde popsat slovy, pouze mimikou, gestem nebo hudbou. Christian Metz, známý filmový sémiotik, tvrdí, že je to jeden z důvodů, proč jsou adaptace žádoucí. Priscilla Gallowayová, sama autorka adaptací děl pro děti a mládež, zastává názor, že se adaptací do filmové podoby zachrání příběh, který je hodnotný, ale nedokáže si získat nové publikum.⁴⁶

Za zmínku stojí také to, jak film dokáže využít několika druhů umění najednou. V rámci přepisu literárního díla do jeho filmové podoby může být využito i hudby, malířství, architektury a dalších umění.⁴⁷

Jisté je, že v současném moderním světě se již propojení literatury a filmu nevyhneme, proto je třeba klást si otázku, jakým způsobem se mohou tato dvě odlišná média navzájem obohacovat a jak obou smysluplně využívat, nejen ve vzdělávacím procesu.

---

⁴⁵ BALÁZS, B., BROŽ, J. a L. OLIVA, pozn. 11, s. 212.

⁴⁶ HUTCHEON, L. pozn. 22, s. 18, 24.

⁴⁷ MRAVCOVÁ, M. pozn. 3, s. 11.

2 PRÁCE S FILMEM VE VÝUCE

2.1 Práce s filmem v RVP ZV

Zapojení filmu do výuky je v současné době žádoucí. Podle výzkumů, které zmiňuje Geoffrey Petty ve své publikaci *Moderní vyučování (1996)*, jsou vizuální pomůcky v procesu učení efektivnější než prostředky verbální. Pro názornost uvádí i výsledky výzkumů – celých 87 % informací mozek přijme zrakem, 9 % sluchem a pouze 4 % informací přijme jinými smysly. Petty dokládá efektivitu vizuálních pomůcek i výčtem výhod, které přinášejí. Například uvádí, že vizuální obraz upoutá žákovu pozornost a lépe se zapamatuje, kdežto učitelova slova žák snadno vypustí, jelikož snáze zaměří zrakové vjemy na jiný objekt (pohled z okna), a také vnáší do vyučování změnu, kterou zejména současní žáci vítají.⁴⁸ V dnešní době televizi, mobilů a tabletů zažívá čtenářství své slabší období a zapojení filmu, konkrétně filmových adaptací literárních děl, je atraktivním způsobem, jak žáky seznámit s díly jak české, tak světové literatury.⁴⁹ Pozornost je této tematice věnována i v RVP ZV. Kromě propojení s předmětem český jazyk a literatura, které nás bude v této práci zajímat především, je práce s filmem integrována rovněž do výtvarné výchovy a dramatické výchovy.⁵⁰ Lze ho najít také ve filmové/audiovizuální výchově⁵¹ či v průřezovém tématu mediální výchova.⁵² Zapojit ho můžeme rovněž v rámci mezipředmětových vztahů i v jiných předmětech například v dějepisu či občanské výchově. U těchto předmětů však na tyto možnosti není v RVP ZV explicitně odkazováno. Na rozvoj mezipředmětových vztahů upozorňuje a pokládá je za velmi důležité například Mgr. Jana Sladová, Ph.D., která se mj. věnuje tematice videoprojekce a filmových adaptací ve vyučovacím procesu. Tvrdí, že žáka motivuje poznání souvislostí předmětů a následné využití získaných znalostí ve více oborech současně.⁵³

---

⁴⁸ PETTY, G. *Moderní vyučování*. 6., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0367-4. s. 271.

⁴⁹ NOVÁK, R. a I. GEJGUŠOVÁ, pozn. 5, s. 4.

⁵⁰ RVP ZV, pozn. 4, s. 86, 111.

⁵¹ RVP ZV, pozn. 4., s. 117.

⁵² RVP ZV, pozn. 4, s. 138.

⁵³ SLADOVÁ, J. Videoprojekce jako prostředek rozvoje mezipředmětových vztahů (se zaměřením na literární výchovu). In *Tradiční a netradiční metody a formy práce ve výuce českého jazyka na základní škole*. Sborník prací ze semináře. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 49–52. ISBN 80-244-0627-6., s. 49.

RVP ZV je závazný dokument pro tvorbu školních vzdělávacích programů (dále jen ŠVP). Skládá se z několika vzdělávacích oblastí, jež jsou dále členěny na vzdělávací obory. Vzdělávací obsah jednotlivých oborů je rozdělen na první a druhý stupeň ZŠ.⁵⁴ RVP ZV obsahuje očekávané výstupy a učivo. Očekávané výstupy musí být v praxi ověřitelné a měly by žákům přinést využitelnost v životě. Představují dovednosti, které by žáci měli ovládat na konci 5. a 9. ročníku. Učivo slouží k dosažení očekávaných výstupů.⁵⁵

Stěžejní oblastí pro tuto diplomovou práci je vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace, jež rozvíjí komunikační kompetence žáků a jejich dovednosti správného vyjadřování a vnímání jazykových sdělení. Konkrétněji práce vychází ze vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura. V tomto vzdělávacím oboru získají žáci schopnost správného osvojování poznatků, které následně využívají v dalších vzdělávacích oborech. Mimo toho by také měli žáci získat dovednost kultivovaně interpretovat své názory a pocity, což je při práci s filmovými adaptacemi důležité.⁵⁶

Práce s filmem v RVP ZV pro vzdělávací obor Český jazyk a literatura je obsažen přímo v očekávaných výstupech, a to pro oba stupně ZŠ odděleně. Pro první stupeň na ni najdeme odkaz ve složce literární výchovy: „*Žák vypráví děj zhlédnutého filmového představení podle daných otázek.*“⁵⁷ Na prvním stupni se žáci tedy nejprve s prací s filmovým médiem seznamují, aby měli výchozí předpoklady pro další ročníky. Žáci tak nemusejí interpretovat vlastní myšlenky. Pro druhý stupeň je práce s filmem a výchova filmového diváka tematizována taktéž ve složce literární výchovy, zde již v obtížnějších úkonech, než jen pouhé převyprávění. „*Žák formuluje ústně i písemně dojmy ze své četby, návštěvy divadelního představení nebo filmového představení a názory na umělecké dílo.*“⁵⁸ a „*Žák porovnává různá ztvárnění téhož námětu v literárním, dramatickém i filmovém zpracování.*“⁵⁹ Žák druhého stupně už musí prokázat formulační dovednosti nejen myšlenek, ale i svých názorů a musí být schopen složitějších myšlenkových operací i v porovnávání různých zpracování.

Druhou vzdělávací oblastí v rámci RVP ZV, v níž se s filmem počítá je oblast Kultura a umění (v jejím rámci pak Výtvarná výchova), zaměřuje se na vizuálně obrazné systémy, jež by měly vést k rozvoji fantazie, prožívání a citění. Žáci by po absolvování měli být schopni

---

⁵⁴ RVP ZV, pozn. 4, s. 14.

⁵⁵ RVP ZV, pozn. 4, s. 14, 15.

⁵⁶ RVP ZV, pozn. 4, s. 16.

⁵⁷ RVP ZV, pozn. 4, s. 21.

⁵⁸ RVP ZV, pozn. 4, s. 24.

⁵⁹ RVP ZV, pozn. 4, s. 24.

například tyto smyslové poznatky samostatně interpretovat.⁶⁰ V rámci výtvarné výchovy není práce s filmem uváděná v očekávaných výstupech, ale bylo na ni myšleno v obsahu učiva. Zde se objevuje ve stejném znění pro oba stupně požadavek směřující v rozvoji smyslové citlivosti: „*Smyslové účinky vizuálně obrazných vyjádření – umělecká výtvarná tvorba, fotografie, film, tiskoviny, televize, elektronická média, reklama.*“⁶¹ Žáci by měli dokázat interpretovat, jaké smyslové účinky v nich film či jiná televizní ukázka vyvolaly. Není však definováno, jakým způsobem mají být účinky interpretovány.

Výchova filmového diváka není jen záležitostí vzdělávacích oborů, které se na školách vyučují povinně, ale také tzv. Doplnujících vzdělávacích oborů. Doplnující vzdělávací obory bývají většinou na základních školách realizovány jako povinně volitelné předměty. Do těchto oborů spadají i Dramatická výchova a Filmová/audiovizuální výchova.

Ve výuce dramatické výchovy jsou znatelné rozdíly v očekávaných výstupech pro první a druhý stupeň. Žáci prvního stupně získávají dovednosti v základech divadelní tvorby a reflexi zážitků, kdežto žáci druhého stupně jsou vedeni k samostatné tvůrčí činnosti. Očekávaný výstup pro žáky prvního stupně uvádí: „*Žák reflektuje s pomocí učitele svůj zážitek z dramatického díla (divadelního, filmového, televizního, rozhlasového).*“⁶² Pro druhý stupeň se zaměřuje na vlastní činnost žáků „*Žák přistupuje k dramatické a inscenační tvorbě jako ke společnému tvůrčímu procesu, ve kterém přijímá a plní své úkoly, přijímá zodpovědnost za společnou tvorbu a prezentaci jejího výsledku.*“⁶³ Přestože je v očekávaných výstupech rozdílný přístup pro oba stupně, učivo je v obou případech shodné – „*Recepce a reflexe dramatického umění - současná dramatická umění a média – divadelní, filmová, televizní, rozhlasová a multimediální tvorba*“⁶⁴

Filmová/audiovizuální výchova přibyla do RVP ZV až v roce 2010, kdy byla schválena Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (MŠMT). Prostřednictvím vzdělávacích obsahů filmové/audiovizuální výchovy má být podporován rozvoj žáků jako „uživatelů filmových a audiovizuálních prostředků.“⁶⁵

Nejvíce je kladen důraz na rozvoj vnímání, formulace názorů a tvůrčí činnosti žáků, a to zejména při práci s filmovými/audiovizuálními díly.

---

⁶⁰ RVP ZV, pozn. 4, s. 83.

⁶¹ RVP ZV, pozn. 4, s. 86.

⁶² RVP ZV, pozn. 4, s. 113.

⁶³ RVP ZV, pozn. 4, s. 114.

⁶⁴ RVP ZV, pozn. 4, s. 114,115.

⁶⁵ RVP ZV, pozn. 4, s. 125.

I zde se vyskytují očekávané výstupy zaměřené na práci s filmovými díly.⁶⁶ Mezi nároky na žáky prvního stupně už se neobjevuje pouze převyprávění děje pomocí návodných otázek, ale již konkrétní požadavek na formulaci vlastních názorů a práci s filmovými prostředky. „*Žák slovně vyjadřuje děj, situace, příběh promítnutého filmu (animovaného, hraného); zaujímá osobní stanovisko k jednání postav a vyjadřuje svůj názor na film jako celek.*“ a „*Žák ve spolupráci s učitelem dílčím způsobem analyzuje použité prostředky a principy v ukázkách promítnutého filmu.*“⁶⁷

Žáci druhého stupně mají očekávané výstupy zaměřeny spíše na samostatnou tvůrčí činnost, práci s kamerou, se střihem či zvukovými efekty. Vedle těchto dovedností obsahují očekávané výstupy také požadavek na prohlubování komunikačních a emočních schopností žáků „*Žák formuluje názor na vybrané filmové/audiovizuální dílo a porovnává ho s názorem ostatních.*“ a „*Žák v diskusi zaujímá postoj k zobrazovaným etickým hodnotám a estetickým kvalitám sledovaného filmu nebo televizního programu.*“⁶⁸

Celkově by se dalo říci, že požadavky na práci s filmovým médiem a výchova filmového diváka vycházející z RVP ZV se zaměřuje především na rozvoj vnímání prožitků z filmového díla. Je zde patrná snaha vést žáky k formulaci vlastních názorů, uplatňovat schopnost pozorování (slovní/písemné vyprávění obsahu zhlédnuté ukázky), kreativity (zinscenování scény zhlédnuté ukázky, práce s kamerou) i komunikace (analýza zhlédnutého filmu, respektování názorů ostatních).⁶⁹ Mimo to je výchova filmového diváka prospěšná také pro rozvoj čtenářské gramotnosti, na niž je kladen důraz již od prvního stupně, kdy žáci využívají různé texty při práci s filmovými ukázkami.⁷⁰

2.2 Vhodný výběr filmu do vyučovacího procesu

Proč je dobré zařazovat filmové ukázky do výuky? Jak píše Manfred Spitzer ve své knize *Lernen, Gehirnforschung und die Schule des Lebens* „Není žádoucí učit se fakta a události. To jsou příliš obecné věci. Více se naučíme z věcí konkrétních, které jsou z našeho

---

⁶⁶ RVP ZV, pozn. 4, s. 117.

⁶⁷ RVP ZV, pozn. 4, s. 118.

⁶⁸ RVP ZV, pozn. 4, s. 119.

⁶⁹ RVP ZV, pozn. 4, s. 118.

⁷⁰ RVP ZV, pozn. 4, s. 117.

osobního života.⁷¹ Z toho vyplývá, že to, co žáci vidí na vlastní oči nebo si mohou na vlastní kůži vyzkoušet, se jim vryje do paměti daleko více než to, co je jim pouze sdělováno. Mimo to je to pro současné žáky atraktivnější forma výuky, jelikož jsou velkými konzumenty moderních technologií, a proto cokoliv, při čem mohou tyto technologie využít, je pro ně zábavné a přitáhne to jejich pozornost. Tímto způsobem je možné nalákat žáky například k přečtení nějakého literárního díla, pokud je jeho filmová adaptace zaujme.

Jak ale zvolit vhodnou filmovou ukázkou? Je třeba si odpovědět na několik základních otázek. Tyto otázky jsou shrnuty v následující tabulce.

Kdo?	Jaká je cílová skupina?	Věk, znalosti, emocionální rozpoložení
Co?	Co by se mělo ukázat?	Jaká část videa? Kolik je na to času.
Proč?	Proč zrovna tato ukáзка?	Definovat cíl učení.
Jak?	Jak by to mělo být zpracováno?	Strategie – základní didaktická otázka. ⁷²

Zde vidíme přehled čtyř základních otázek, na které by si měl pedagog odpovědět ještě před volbou filmové adaptace a následné práce s ní. Je například žádoucí, aby učitel znal složení dané třídy a dokázal dle toho stanovit cíl a vybrat didaktické metody pro danou ukázkou a vyučovací hodinu

⁷¹ SPITZER, M. *Lernen: die Entdeckung des Selbstverständlichen*. Hamburg: Archiv der Zukunft, 2006. ISBN 3-407-85832-9., s. 76.

⁷² KORB, R. A. „Strategien für die Arbeit mit einer Sequenz.“ In: „*Video im Deutschunterricht*“, 2002 - am 7. 11. 2006 [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: http://www.columbia.edu/itc/german/korb/middlebury/videowahl_fragen.html#oben.

3 DOTAZNÍK

3.1 Dotazník učitelů

Cílem práce je vytvořit vhodné metodické listy pro práci s vybranými filmovými adaptacemi. Jako klíč k výběru vhodných metod pro práci s nimi měl posloužit anonymní online dotazník pro učitele českého jazyka na druhém stupni základních škol. Dotazník byl nahrán do učitelské skupiny Učitelé+ na jedné ze sociálních sítí a zároveň rozeslán emailem učitelům českého jazyka na vybrané pražské a jirkovské základní školy.⁷³ Tato metoda vycházela z předpokladu, že jí lze oslovit respondenty ze základních škol prakticky z celé České republiky bez nutnosti cestování.

Otázky v dotazníku byly zaměřeny jednak na identifikaci respondentů (pohlaví, věk, délka praxe), jednak na práci s filmovými adaptacemi v hodinách literatury. Využity byly otázky otevřené i polouzavřené, ale nejvíce uzavřené.

3.1.1 Pohlaví respondentů učitelů

Pohlaví	Počet respondentů	Procento respondentů
Žena	48	96
Muž	2	4

Tab. 1 Pohlaví respondentů

Dotazník zodpovědělo 50 respondentů. Z celého počtu odpovídajících byli pouze dva muži, zbytek ženy. Nízké zastoupení mužů lze patrně vysvětlit tím, že pakliže se věnují učitelské profesi, častěji se zaměřují spíše na přírodní vědy, v humanitních vědách se zdají být stále spíše výjimkou.

---

⁷³ Dotazník byl odeslán prostřednictvím emailu na tyto základní školy: Základní škola Jirkov, Studentská 1427, Základní škola Jirkov, Budovatelů 1563, Městské gymnázium a Základní škola Jirkov, Základní škola Olešská, Praha 10, Základní škola Solidarita, Praha 10.

3.1.2 Věk respondentů učitelů

Věk	Počet respondentů	Procento respondentů
do 29 let	19	38
30 – 40 let	16	32
41 – 50 let	11	22
51 – 60 let	4	8
60 let a více	0	0

Tab. 2 Věk respondentů

V rámci poznatků o současném využívání filmových adaptací nás mimo jiné také zajímaly věk a délka praxe k porovnávání výsledků – jak která generace filmové adaptace zařazuje do výuky, jak s nimi pracuje atd.

Co se týče věku respondentů, nejvíce odpovídali učitelé do 29 let, nejméně naopak věková kategorie 51 – 60 let. Nikdo z odpovídajících nepřesáhl věk 60 let. Tyto výsledky mohou souviset s mírou užíváním sociálních sítí jednotlivých generací – mladší generace je využívají častěji, než starší generace, proto se dotazník dostal především k mladším učitelům. Je možné i to, že mladší pedagogové se o tuto problematiku zajímají více, mají k médiím blíže a snaží se jimi oživit hodiny tak, aby přešli běžné frontální výuce, proto byl pro ně tento dotazník atraktivnější. Z dotazníku nicméně vyplynulo, že i věkové kategorie starší 51 let filmové adaptace používají, ale nepostupují při práci s nimi kreativně.

3.1.3 Délka praxe respondentů učitelů

Délka praxe	Počet respondentů	Procento respondentů
0 - 2 roky	2	4
3 - 4 roky	14	28
5 - 8 let	15	30
9 - 12 let	5	10
13 - 15 let	6	12
16 let a více	8	16

Tab. 3 Délka praxe respondentů

Délka praxe je zastoupena poněkud různoroději. Nejvíce dotazovaných je v učitelské praxi v rozmezí 5 až 8 let, naopak nejméně dotazovaných teprve s pedagogickou praxí začíná a spadají do kategorie 0 – 2 roky. Velký počet respondentů se v praxi pohybuje od tří do osmi let. Délka praxe a věk byl zjišťován pro porovnání, jak která generace s adaptacemi pracuje.

Následující část obsahuje vyhodnocení odpovědí dotazníku pro učitele.

3.1.4 Otázka č. 1: Použíté žákům v hodinách českého jazyka filmové adaptace literárních děl?

Odpověď	Počet respondentů	Procento respondentů
ano	25	50
někdy	20	40
ne	5	10

Tab. 4 Filmové adaptace v hodinách ČJ

Přesně polovina dotázaných učitelů odpověděla, že filmové adaptace svým žákům pouští. Z celkového výsledku 40 % vyučujících ukázky pouští jen někdy. Jako doplňující poznámku respondenti uváděli například: „*Filmové adaptace pouštím pouze v některých ročnících, ve kterých se mi zdají vhodné. Nejvíce je pouštím asi v 9. třídách.*“ „*Pouštím je, pokud jsem napřed v měsíčních plánech a nechci probírat učivo dříve.*“ „*Filmy žákům do výuky skoro nezařazuji. Využívám to spíše při suplování ve třídách, které běžně neučím.*“ či „*Zařazuji adaptace pro odlehčení po některém učivu, které je spíše zaměřené na teorii.*“ Na základě těchto odpovědí lze říci, že se většina vyučujících přiklání k zapojování filmových adaptací do výuky, a to nejspíše z důvodu, aby žáky zaujali a oživila tak vyučovací hodiny. Z některých odpovědí bylo patrné, že filmovou ukázkou berou jako rychlého pomocníka při zabavení žáků. V tomto případě to mohou žáci vnímat jako zbytečnou hodinu, která jim nepřinese nic nového.

Pouze 10 % respondentů odpovědělo, že filmové ukázky nepouštějí nikdy. Hlavním důvodem, na kterém se shodli tři z nich, je časově náročná příprava. Učitel musí nejprve celé dílo přečíst, zhlédnout jeho adaptaci, zamyslet se nad tím, co by chtěl žákům danou úsekem filmu, či celým filmem ukázat a vytvořit vhodný pracovní list, se kterým by žáci při filmové ukázce mohli pracovat, nebo vymyslet aktivitu, která by byla pro danou hodinu využitelná. Zajímavostí je, že se na tomto důvodu shodly tři ženy ve věkové kategorii do 29 let. Jedna začínající, dvě s několikaletou praxí. U začínajících vyučujících lze předpokládat, že mají spoustu práce se zapojením se do pracovního procesu a prvními pedagogickými zkušenostmi. Druhý důvod uvedl jeden respondent „*Nepouštím celé filmy ani ukázky. Pro mě to znamená práci na víc, která nebude doceněná. Ze zkušenosti vím, že by minimálně půlka žáků ve třídě nevěnovala filmu pozornost.*“ Toto je důvod, který by mohl odradit více učitelů a jako motivace by mohly posloužit připravené hodiny v této práci.

3.1.5 Otázka č. 2: Pouštíte v hodinách celé filmové adaptace, nebo jen úryvky?

Odpověď	Počet respondentů	Procento respondentů
Jen úryvky	13	29
Celý film	5	11
Někdy úryvek, někdy celý film	27	60

Tab. 5 Úryvky, nebo celý film

Zajímalo nás rovněž, jak často učitelé v hodinách pracují s celými filmy, jak často jen s dílčími ukázkami a proč. Nejčastější odpovědí však bylo, že využívají obojí. Každá adaptace je jiná a dá se s ní také jinak pracovat – v rámci některých úkolů je potřeba znát celý děj, u některých stačí naopak pouze úryvek. Toto závisí na výběru aktivit vyučujícím

Jeden z důvodů podporující pouze ukázky zněl „*Abych pouštěla celý film, potřebovala bych dvě vyučovací hodiny českého jazyka bezprostředně za sebou. Nechce se mi film rozdělovat do několika dnů, protože mi přijde, že si žáci do dalšího dne nepřenesou dojmy ani detaily z filmu.*“ Toto úskalí by mohly vyřešit úkoly k daným úsekům již v dané hodině.

Z dotazníkového učitelského šetření také vyplynulo, že žáci nezvládají udržet pozornost po celou dobu filmu, je tedy na zvážení, jestli by nebylo na místě celý film rozřazovat na několik kratších částí a ty proložit aktivitami. Střídání aktivit by žáky mohlo udržet v pozornosti.

3.1.6 Otázka č. 3: Které literární druhy vybíráte nejčastěji?

Odpověď	Počet respondentů
poezie	9
próza	37
drama	21

Tab. 6 Literární druhy

V této otázce mohli respondenti zvolit jednu, ale i více odpovědí. Z výsledků vyplývá, že nejvíce využívaných adaptací je z děl prozaických, o dost méně jsou zastoupena dramata. Úplně nejméně pouštějí učitelé filmové adaptace poezie. To by mohlo souviset s tím, že takových adaptací není natočeno mnoho. Většinou se opakovala stále stejná díla, jako je třeba Erbenova *Kytice* či Máchův *Máj*. Nejvíce poetických děl zařazuje do výuky věková kategorie do 29. Mohlo by to být tím, že v posledních letech se ve školství klade důraz na práci s poezií, proto to může být této věkové kategorii blízké. Střední věková kategorie pouští žákům nejčastěji prozaické adaptace. V porovnání s konkrétními díly, které učitelé z této kategorie uvedli, by se dalo říci, že využívají starší, ale za to klasická, díla. Sami je znají a nedá tedy takovou práci hodinu připravit.

3.1.7 Otázka č. 4: Používáte při práci s adaptacemi pracovní listy?

Odpověď	Počet respondentů	Procento respondentů
ano	22	49
ne	14	31
někdy	9	20

Tab. 7 Pracovní listy

Práce s adaptací ve výuce by měla mít promyšlený koncept. S tím souvisí také příprava úkolů či aktivit, které by vedly k zamyšlení, rozboru, pochopení, ověření atp. Tyto aktivity lze provést různou formou. Nejčastější bývá forma pracovních listů. Pracovní listy s úkoly vždy využívá 49 % respondentů. Překvapivě vysoké procento (31 %) respondentů nepoužívá pracovní listy nikdy. Jako dodatečné komentáře uváděli učitelé nejčastěji: „*Pro mě je to práce navíc, pro žáky kus papíru, který skončí v odpadkovém koši.*“ nebo „*Spousta žáků stejně vyplní listy jen napůl, někdy je založí a již se k nim nevrátí. Raději tedy se třídami probíráme filmové ukázky ústně.*“ Tyto argumenty ukazují na fakt, že učitelé nevytvářejí pracovní listy z důvodu „zbytečné práce.“

3.1.8 Otázka č. 5: Vytváříte vlastní pracovní listy?

Odpověď	Počet respondentů	Procento respondentů
Ano	13	59
Ne	4	18
Většinou své, někdy převzaté	5	23

Tab. 8 Pracovní listy vlastní x cizí

Z předchozí otázky vyplynulo, že pracovní listy s úkoly využívá 49 % dotazovaných a z nich více jak polovina vytváří pracovní listy vlastní. Menší část využívá částečně své, částečně cizí. A pouze čtyři respondenti přiznali, že používají vždy jen již vypracované materiály. Nejvíce zastánců zásadně vlastních pracovních listů jsou zástupci věkové kategorie 30 - 40 let. Pokud bychom se zaměřili na délku praxe, je to kategorie 3 - 4 roky a v těsném závěsu potom 5 - 8 let. Naopak nejméně pracují s vlastními pracovními listy respondenti z kategorie 51 - 60 let. Pouze již zpracované pracovní listy využívají ve svých hodinách respondenti věkové kategorie v rozmezí let 41 - 50 a s praxí delší než 16 let. Z dotazníkového šetření tak vyplynulo, že věkově i služebně starší pedagogové spíše využívají, nebo se alespoň inspiroují již existujícími materiály. Mohla by jim tedy být závěrečná část této práce s pracovními listy pro několik filmových adaptací užitečná.

3.1.9 Otázka č. 6: Seznamujete žáky s originálním textem?

Odpověď	Počet respondentů	Procento respondentů
Vždy	24	53
Někdy	19	43
Nikdy	2	4

Tab. 9 Využití originálního textu

Filmové adaptace úzce souvisí se svými literárními předlohami, ať už jde o přepisy věrné, volné či pouze přepsané na motivy literárního díla. Nabízí se tedy otázka, zda by měli být žáci seznamováni s oběma variantami. Více jak polovina dotazovaných (53 %) dává literární předlohu k porovnání u každé prezentované ukázky, 43 % porovnává jen v některých případech a jen 4 % respondentů žákům nikdy předlohu neukazují. Důvodem, proč nejčastěji pedagogové pracují i s originálním textem, může být porovnávání s filmovou adaptací. S tím mohou souviset i následné aktivity.

3.1.10 Otázka č. 7: Seznamujete žáky s obsahem ukázky před jejím zhlédnutím?

Odpověď	Počet respondentů	Procento respondentů
ano	14	31
ne	7	16
někdy	24	53

Tab. 10 Obsah ukázky před zhlédnutím

Z dotazníku vyplynulo, že 31 % dotazovaných vždy seznamuje žáky s obsahem ukázky již před zhlédnutím. Naopak 16 % své žáky s obsahem neseznamuje, pouze někdy prozradí obsah ukázky žákům více jak polovina dotazovaných učitelů. Nejvíce zastoupená odpověď „někdy“ zřejmě závisí na povaze následných úkolů.

Uveďme si pár odpovědí respondentů napříč všemi třemi typy odpovědí: „*Zmiňuji žákům děj ještě před ukázkou pokaždé, aby se v ukázce lépe orientovali.*“ „*Přijde mi zbytečné je seznamovat s obsahem, když ho následně zjistí z filmu.*“ „*Záleží na výběru filmu. Někdy mám připravené úkoly, ve kterých chci, aby žáci sami odhalili například místo nebo dobu děje. V tomto případě jim děj nesdělují. Pokud takový úkol nebudu zadávat, tak je s dějem seznámím.*“

3.1.11 Otázka č. 8: Zadáváte žákům úkoly před ukázkou?

Odpověď	Počet respondentů	Procento respondentů
ano	21	47
ne	2	4
někdy	22	49

Tab. 11 Úkoly před ukázkou

Úkoly před zhlédnutím ukázky vždy zadává 47 % dotazovaných, naopak pouhé 4 % je nezadávají nikdy. Opět má nejvíce respondentů odpověď „někdy.“ Stejně jako u předchozí

otázky, i zde bude zřejmě záviset na konkrétní ukázce a povaze následných úkolů. Ve výsledcích dotazníku se objevovaly nápady na úkoly před ukázkou například „*Před puštěním filmu nechávám žáky hádat, o čem bude filmové dílo na základě obalu DVD nebo třeba plakátu z kina.*“ či „*U některých děl, ve kterých není popsán vzhled postav, si se žáky před spuštěním filmu říkáme, jak si některé postavy představují. Pak společně hodnotíme, kdo byl s popisem nejbliže.*“ Většina odpovědí by se dala shrnout do „úkolů s předvídáním“ čehokoliv – děje, doby, vzhledu postav, prostředí atd.

Výhodou úkolů před ukázkou je motivace pro žáky, pokud se totiž zvolí správná metoda, může žáky aktivizovat a motivovat ke sledování adaptace a k následným aktivitám.

3.1.12 Otázka č. 9: Zadáváte žákům úkoly v průběhu ukázky?

Odpověď	Počet respondentů	Procento respondentů
ano	12	27
ne	13	29
někdy	20	44

Tab. 12. Úkoly v průběhu ukázky

Úkoly v průběhu sledování se zřejmě odvíjejí od vybraných děl, jelikož nejvíce respondentů (44%) úkoly v průběhu filmové ukázky zadává pouze někdy.

Nejméně respondentů přerušuje ukázkou při každém sledování. Důvodem je nejspíše fakt, že učitelé nechtějí narušovat plynulost příběhu.

3.1.13 Otázka č. 10: Zadáváte žákům úkoly po ukázce?

Odpověď	Počet respondentů	Procento respondentů
Ano	34	76
Ne	0	0
Někdy	11	24

Tab. 13 Úkoly po ukázce

Nejdůležitější fází práce s filmovou ukázkou je ta konečná. To vyplynulo z odpovědí, když 76 % respondentů uvedlo, že vždy v hodinách využívají aktivity po skončení filmových ukázek a zároveň žádná odpověď nebyla striktně zamítavá.

K volbě „někdy“ se respondenti vyjadřovali například *„Úkoly nezadávám, pokud pouštím film v hodině, kterou pouze supluji.“* nebo *„Bez aktivit nechávám filmové ukázky na konci školního roku, to už stejně většina žáků vůbec nekomunikuje.“* či *„Přiznám se, že některé hodiny s filmy nemám připravené, takže když zbyde čas, jen si s žáky sdělujeme například dojmy nebo odlišnosti od knihy, pokud čas nezbyde, nic se neděje.“*

Proč žákům úlohy po zhlédnutí učitelé zadávají? V komentářích k odpovědím bylo uváděno: *„Pokud žáci vědí, že budou následovat nějaké otázky, nutí je to k větší pozornosti.“*

„Abych přesvědčila žáky ke sledování, musím je následně za nějaké aktivity ohodnotit. V opačném případě by mnozí z nich nevěnovali filmu pozornost.“ Zřejmě si tedy učitelé chtějí ověřit, zda žáci v průběhu sledování dávali pozor. Bývá to také nejčastější motivace, obzvláště je-li to propojeno s hodnocením.

3.1.14 Otázka č. 11: Zadáváte otázky zaměřené spíše na faktografii filmu, či na dojmy?

Odpověď	Počet respondentů	Procento respondentů
Fakta	14	31
Dojmy	31	69

Tab. 14 Faktografie x dojmy

V dotazníku byla položena také otázka, zda se učitelé v aktivitách zaměřují spíše na faktografické údaje z filmového díla, nebo na dojmy.

V odpovědích respondentů (69 %) převažovala odpověď, že více zaměřují úkoly na dojmy z dané ukázky. U některých děl se však zájem o faktografii přímo nabízí, viz příklad jedné z odpovědí „*Úkoly na fakta z děje vybírám u filmů, ve kterých je to vhodné. Například u adaptace Na západní frontě klid. Necháám žáky sledovat fakta z historie – uniformy, zbraně, jak vypadala společnost. A následně to propojuji s výukou dějepisu, v níž si ověřujeme, zda byl film autentický, či nikoliv.*“

Co se týče aktivit zaměřených na dojmy, opět uveďme příklady odpovědí respondentů „*Vyloženě se nezaměřuji na detaily v ukázkách. Spíše mě zajímá, jak žáci dokáží pochopit a například obhájit chování některých postav. Pokud se to dá zařadit do dojmů, pak tedy využívám spíše je.*“ „*Asi spíš zařazuji úkoly na dojmy, při nichž mohou žáci vyjadřovat své názory. Mám zkušenost, že při takových úkolech lépe reagují a spolupracují.*“

Větší zastoupení aktivit zaměřených na dojmy a názory může být výsledkem toho, že žáci spíše formulují a vyjádří svůj názor, než by si ve filmu všimli např. historických faktů či detailů.

3.1.15 Otázka č. 12: Jaké typy otázek žákům nejčastěji zadáváte?

Odpověď	Počet respondentů	Procento respondentů
Otevřené	35	78
Uzavřené	6	13
Jiné	4	9

Tab. 15 Typy otázek

V rámci dotazníku bylo rovněž zjišťováno, s jakými typy otázek pracují učitelé nejčastěji. V 78 % se respondenti shodli, že nejefektivnější jsou otázky otevřené. Žáci mají možnost popsat svůj pohled na věc. Uzavřené otázky preferuje 13 % respondentů. Ty podle doprovodných komentářů využívají zejména u zjišťování faktografických informací. Naopak otevřené jsou podle respondentů vhodné na popisy vlastních pocitů, charakteristiky atd. 9 % dotázaných využívá oba způsoby, které vzájemně kombinují.

Z dotazníkového šetření tedy vyplývá, že jsou častěji volené otázky otevřené, protože žáci mají možnost vyjádřit své názory. Uzavřené otázky mohou například brát jako formu testování, k čemuž mívají žáci nechuť.

Učitelé ale využívají i kreativnější úkoly. V dotaznících měli prostor některé úkoly zmínit. Uváděli různé doplňovačky nebo spojovačky, dále také úlohy jako volné psaní, diamant či pětílístek a obecně úkoly, jež mají tvůrčí výstupy. Často kladené typy otázek z dotazníku se dají rozdělit do několika skupin: postavy, prostředí, motivy, srovnávání s originálem, děj. Následující příklady aktivit, které učitelé v dotazníku uváděli nejčastěji, mohou posloužit jako zásobník otázek pro jakoukoliv adaptaci.

Postavy

- Charakteristika postavy (ať už zadané, nebo libovolně vybrané)
- Motivace jednání postav
- Sympatie/antipatie vůči postavám včetně zdůvodnění

Porovnávání s originální předlohou

- Shody a odlišnosti s literární předlohou
- Osobní preference žáka včetně zdůvodnění
- Kreativní přístup žáka k předloze/filmu (žák v roli režiséra)

Z dotazníku lze vyčíst, že kreativnější úkoly (scénky, improvizace, doplňovačky, změna perspektivy.) zadávají mladší pedagogové se začínající praxí, nejčastěji 3-4 roky v praxi. Lehce inovativní úkoly, jazykové otázky, otázky na postavy a téma atp. zadávají nejčastěji učitelé s praxí od 9 do 12 let a skoro vždy se pouze na faktografické otázky dotazují pedagogové, kteří jsou v praxi již více jak 13 let.

3.1.16 Otázka č. 13: Jak vnímáte práci Vašich žáků s adaptacemi?

Odpověď	Počet respondentů	Procento respondentů
Většina to vítá a pracuje.	22	49
Většina nepracuje.	0	0
Záleží na výběru adaptace	23	51

Tab. 16 Práce žáků s adaptacemi

V rámci dotazníku nás rovněž zajímalo, jak vnímají učitelé názor žáků na vyučovací hodiny s filmovými adaptacemi. Výsledek byl překvapivý. Nikdo z respondentů nemá zkušenost s tím, že by většina žáků v hodině nepracovala, naopak skoro polovina učitelů se shodla, že takové hodiny žáci vítají a zodpovědně pracují na zadaných úkolech. Celých 51 % učitelů však uvedlo, že záleží na výběru adaptace. V dodatečných poznámkách mohli učitelé zanechat také komentáře. V nich uváděli, například „*Žáci mají výhrady většinou ke starším adaptacím, především k těm černobílým. Proto se snažím volit něco z novější produkce.*“ „*Pokud se žáci správně namotivují ještě před spuštěním, je znát, že pak lépe pracují a takto oživené hodiny vítají.*“ „*Učím třídy, ve kterých jsou žáci nadšeni, když si něco pustíme. A pak učím v jedné, která o filmové ukázky nestojí. Takže také záleží nejen na adaptaci, ale i třídě.*“ „*S filmovými ukázkami nepracuji jako s materiálem k práci, ale jako variantou zpracování, prohloubení zážitků, poukazují na alternativní pohled.*“

3.1.17 Otázka č. 14: Které adaptace žákům pouštíte?

V rámci dotazníku byla položena otázka na využívané filmové adaptace. Záleželo na každém z respondentů, jestli uvede konkrétní díla nebo zobecnění např. na období nebo typ. Celý dotazník měli vyplňovat učitelé 8. a 9. ročníků, níže uvedená díla by tedy měla být zaměřena na tyto dva ročníky.

Filmových adaptací uvedli respondenti 51. Níže uvádíme díla s největším početním zastoupením.

Filmová adaptace	Počet respondentů
<i>Kytice</i>	14
<i>Máj</i>	7
<i>Osudy dobrého vojáka Švejka</i>	6
<i>Spalovač mrtvol</i>	5
<i>Ostře sledované vlaky</i>	4
<i>Romeo a Julie</i>	4

Tab. 17 Nejpoužívanější adaptace

Z těchto odpovědí lze odvodit, že nejčastěji učitelé pouštějí žákům českou filmovou tvorbu.

Všechny výsledky dotazníku byly zaznamenány do tabulek níže v abecedním pořadí. Díla jsou rozdělena podle literárního druhu předlohy. Z těchto informací lze vyvodit, že v české tvorbě jde o díla a adaptace starších dob. Velká část z nich je zaměřena na tematiku druhé světové války. Oproti tomu v seznamu světové literatury nalezneme i díla moderní, jako například jednotlivé díly *Harryho Pottera*, *Zlodějku knih*, *Zaklínače* či *Chlapce v pruhovaném pyžamu*. Tematické zastoupení je však různorodé. Společným znakem uvedených děl české i světové literatury je ten, že jsou zde zastoupena především kanonická díla.

Skromné zastoupení poezie připisujeme tomu, že je náročná na přenos na filmové plátno, a tudíž jich na výběr není takové množství. Dramata zase bývají adaptována přímo pro divadelní jeviště.

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že v 8. a 9. ročníku jde nejčastěji o díla vybraná na základě literárněhistorického kontextu a zřejmě i mezipředmětových vztahů (nejvíce dějepis, občanská výchova). V nižších ročnících bývá výběr děl na základě žánru – pohádky, fantasy atp.

Níže jsou uvedena díla vzešlá z dotazníkového šetření. Díla jsou rozdělena na českou a světovou tvorbu, dále také podle literárních druhů.

	PRÓZA
1.	<i>Báječná léta pod psa</i>
2.	<i>Bylo nás pět</i>
3.	<i>Colette</i>
4.	<i>Divá Bára</i>
5.	<i>Fimfárum</i>
6.	<i>Hlídač č. 47</i>
7.	<i>Hrdý Budžes</i>
8.	<i>Krysař</i>
9.	<i>Markéta Lazarová</i>
10.	<i>Myši patří do nebe</i>
11.	<i>Obsluhoval jsem anglického krále</i>
12.	<i>Ostře sledované vlaky</i>
13.	<i>Osudy dobrého vojáka Švejka</i>
14.	<i>Popelka</i>
15.	<i>Povídky malostranské</i>
16.	<i>Povídky z jedné kapsy</i>
17.	<i>Rozmarné léto</i>
18.	<i>Smrt krásných srnců</i>
19.	<i>Spalovač mrtvol</i>
20.	<i>Vyšší princip</i>

	DRAMA
1.	<i>Bílá nemoc</i>
2.	<i>Blaník</i>
3.	<i>České nebe</i>
4.	<i>Fidlovačka</i>
5.	<i>Maryša</i>
6.	<i>Noc na Karlštejně</i>
7.	<i>Vyšetřování ztráty třídní knihy</i>

	POEZIE
1.	<i>Kytice</i>
2.	<i>Máj</i>
3.	<i>Romance pro křídlovku</i>

	PRÓZA
1.	<i>Anna Karenina</i>
2.	<i>Dekameron</i>
3.	<i>Deník A. Frankové</i>
4.	<i>Farma zvířat</i>
5.	<i>Gulliverovy cesty</i>
6.	<i>Harry Potter</i>
7.	<i>Chlapec v pruhovaném pyžamu</i>
8.	<i>Malý princ</i>
9.	<i>Na západní frontě klid</i>
10.	<i>Noemova archa</i>
11.	<i>Obraz Doriana Graye</i>
12.	<i>Pes baskervillský</i>
13.	<i>Sophiina volba</i>
14.	<i>Souboj titánů</i>
15.	<i>Zaklínač</i>
16.	<i>Zlodějka knih</i>

	DRAMA
1.	<i>Faust</i>
2.	<i>Lakomec</i>
3.	<i>Revizor</i>
4.	<i>Romeo a Julie</i>
5.	<i>Sluha dvou pánů</i>

3.2 Dotazník žáků

Aby metodické listy mohly být užitečné v praxi, zajímal nás také názor žáků na to, jak vnímají promítání filmových adaptací v hodinách. Cílem bylo zjistit například to, jak je nejlépe zaujmout, aby v rámci hodin aktivně pracovali a současně to vnímali jako přínos, jaká díla jsou pro ně atraktivní, jaké typy úkolů je baví a naopak.

Anonymní dotazník byl rozdán žákům 8. a 9. tříd, jednak na Základní škole Studentská v Jirkově⁷⁴, jednak na Základní škole Olešská v Praze 10.⁷⁵ Na jirkovské škole odpovídalo 113 žáků a na pražské 99 žáků. Dotazník vyplnilo celkem 212 žáků. Z toho 119 dívek a 93 chlapců.

Žákům byly pokládány převážně otevřené otázky, aby mohli vyjádřit svůj názor bez limitů předem daných odpovědí.

Z dotazníku jsme získali níže uvedená data.

3.2.1 Otázka č. 1: Vítáte filmové adaptace v hodinách českého jazyka?

Odpověď	Počet respondentů	Procento respondentů
Ano	198	93
Ne	14	7

Tab. 18 Žáci a filmové adaptace

Celých 93 % žáků je rádo, když se v hodinách s adaptacemi pracuje. Za touto kladnou odpovědí by mohly být důvody jako oživení vyučování, načerpání nových znalostí bez čtení či pro někoho volnější hodina.

Nepatrná část žáků by práci s adaptacemi nezařazovala vůbec. Jako argumenty uváděli například:

- „*Filmové adaptace mi nepředají žádné důležité informace, které bych mohl ve výuce využít.*“

- „*Je to zbytečný čas, protože někteří spolužáci se nevydrží soustředit na film celou dobu a začnou vyrušovat a kazí to nám ostatním, kteří bychom se na ukázkou rádi dívali.*“

- „*Celá díla jsou příliš dlouhá, a tak někdy nevím, co si z nich odnést.*“

⁷⁴ Místo působení diplomantky od 8/ 2022 do současnosti.

⁷⁵ Místo působení diplomantky od 9/2017 do 7/2022.

- „V nižších ročnících jsem filmy vítala, ale v 9. třídě bych se raději filmových ukázek připravovala na okruhy z přijímacích zkoušek.“

Zbylí odpovídající žáci se vesměs shodovali na následujících odpovědích, které jsou rovněž vyjádřeny několika citacemi z dotazníků

- „Je to taková volná hodina, když se pouští film. Takže za mě je to super.“
- *Mně se to líbí. Nepřichází po tom žádné zkoušení na známky. A spíš si u toho dobře popovídáme.“*
- „Ano. Je to super, když nemusím číst celou knihu, abych se dozvěděl, o čem vlastně je. Takhle se to během chvíle dozvím, a pokud něco nechápu, můžu se zeptat učitelky, která mi to vysvětlí.“

3.2.2 Otázka č. 2: Jaké typy filmů byste ocenili?

Z dotazníku vyplynulo, že většina filmů, s nimiž se žáci při výuce setkávají, hodnotí jako nudné a smutné. Uvítali by rovněž modernější a „akčnější“ díla. V tomto případě často zmiňovali novou verzi Na západní frontě klid a Zaklínače. Následují některé citace z dotazníků, které vystihují více podobných odpovědí:

- „Učitelé nám pouští staré filmy. Chtělo by to něco z moderní doby.“
- „Mě to moc nebaví dívat se na filmy, kde lidé chodí divně oblečení. A někdy i ta kamera, kterou je to natočené. Je vidět, jak je to staré.“
- „Nevím proč, ale přijde mi, že všechny filmy, které nám učitelka kdy pustila, byly smutné a nudné. Nejvíc třeba z období druhé světové války. Kdyby to bylo něco veselého, budu dávat větší pozor.“
- „Mně je jedno, co tam kdo pustí. Líbí se mi, že se neučíme.“

3.2.3 Otázka č. 3: Proč si myslíte, že Vám učitelé filmové adaptace pouštějí?

Odpovědi na tuto otázku v zásadě obsahovaly podobné názory.

- „Možná si myslí, že nás pak bude literatura bavit víc.“
- „Nevím. Asi aby nám udělali hodinu zajímavější.“

- „*Já si myslím, že nám paní učitelka pouští filmové adaptace knih, protože si myslí, že to dílo třeba líp pochopíme nebo přijmeme.*“
- „*Třeba se jim nechce učit, tak nám raději pustí film.*“

Názory na tuto otázku mají opačné tendence. Buď si žáci myslí, že to dělají učitelé pro dobro žáků, nebo naopak pro ulehčení vlastní práce. Početní převahu měly názory, že jde učitelům o žáky.

3.2.4 Otázka č. 4: Přečtete si raději knihu, nebo se spíše podíváte na filmovou adaptaci?

Odpověď	Počet respondentů	Procento respondentů
Kniha	11	5
Film	201	95

Tab. 19 Film x kniha

Z odpovědí vyplývá, že celých 95 % zvolí raději filmovou adaptaci. Důvodů může být více – časově menší náročnost, nevyžaduje zapojení fantazie, mohou lépe pochopit smysl díla.

3.2.5 Otázka č. 5: Jaké aktivity Vás ve spojitosti s filmovými adaptacemi oslovují nejvíce?

Většinou žáci odpověděli, že by nejraději žádné aktivity neplnili, maximálně by se na konci o dané ukázce pobavili stylem – co se líbilo/ nelíbilo, jaký názor na dílo mají a proč. Někteří by uvítali formu skupinových prací. Celkové výsledky by se daly opět shrnout několika citacemi:

- „*Žádné. Proč se nemůžeme na konci jen pobavit o tom filmu?*“
- „*Je mi to docela jedno. Hlavně když to není na známky.*“
- „*Asi otázky na můj názor.*“
- „*Takové, které nejsou moc detailní. Rád na ten film koukám, ale nepamatuju si všechno, co kde bylo napsané a tak.*“

- *„Mě nejvíc baví, když to pak vede třeba k práci ve skupině nebo jen ve dvojici. Prostě něco jiného, než jen odpovídat na otázky typu – kolik měl hlavní hrdina hvězd na čepici.“*
- *„Třeba co se nám na tom líbilo nebo nelíbilo. A taky je mě baví, když pak máme něco vytvářet.“*

3.2.6 Otázka č. 6: Jaké typy na zlepšení těchto hodin byste dali učitelům, aby vás namotivovali k práci?

Na tuto otázku se opakovaly odpovědi z předchozích otázek, zejm. volit novější filmové adaptace, vymýšlet kreativnější úkoly nejlépe ve dvojicích či skupinách, pouštět celé filmy, nejen ukázky a nevstupovat do průběhu filmu, aby jim to nekazilo divácký prožitek. A samozřejmě také výsledné výstupy nehodnotit známkou, to je automaticky odradí a berou to jako povinnost.

Výsledky dotazníku budou později zohledněny, při torbě konkrétních pracovních listů, zejména co se týká výběru konkrétních filmových ukázek, ale i při volbě metod a aktivit využívaných během výuky.

4. Závěrečné shrnutí

Celá tato část sloužila jako východisko pro další práci - vytváření metodických listů pro práci se čtyřmi konkrétními filmovými adaptacemi.

Pokud chceme po žácích zaznamenávat odpovědi písemně, jsou pracovní listy na místě. Žákům slouží jako opora, při které mají úkoly/otázky stále před sebou, mohou se individuálně vracet k jednotlivým zadáním a budou mít přehlednější výstupní materiál. Ten může také sloužit například jako zápis z hodiny nebo část celoročně sbíraného portfolia. Zakládání portfolia je prospěšné v tom, že žáci své pracovní listy nepoztrácejí. Většinu následujících úkolů lze do takových pracovních listů zaznamenat.

Cílem práce bylo propojit teorii filmu a literatury, požadavky RVP ZV, zkušenosti učitelů českého jazyka z praxe a zohlednit také pohled žáků na tento typ vyučovacích hodin. To vše za účelem vytvořit pokud možno efektivních vyučovacích hodin, které žáky zaujmou a namotivují k práci s filmovými adaptacemi.

Je zřejmé, že adaptace literárního díla je složitý proces a nabízí mnoho možností, jak práci s tímto médiem integrovat do výuky. Využít filmové adaptace, ale i jiné audiovizuální ukázky, je samozřejmě možné v jakémkoliv vyučovacím předmětu. Pro tuto práci se však zaměříme pouze na český jazyk a literaturu. Z celé řady dílčích podnětů se zaměříme pouze na některé z nich.

Práce s filmovou adaptací má nesporné výhody, například můžeme zapojit všechny tři složky českého jazyka. Jako příklad uveďme dílo Karla Poláčka *Bylo nás pět*⁷⁶ a jeho seriálové adaptaci⁷⁷. V rámci jazykové výchovy je možné zaznamenávat a rozebírat zvláštnosti jazykových projevů hlavních protagonistů (mísení nářečí a spisovné mluvy) a třídit je do rozvrstvení národního jazyka. V rámci komunikační výchovy by zde byl prostor pro charakteristiku jednotlivých postav, jelikož každý z pěti chlapců má jiné povahové vlastnosti. A do literární výchovy by mohla být zařazena práce s originálním textem, kdy si žáci nejprve přečtou originální předlohu, poté zhlédnou ukázkou a následně hledají rozdíly v ukázkách seriálové adaptace. Úkolů by se dalo vymyslet samozřejmě více, jako například domýšlení děje či přeměna vyprávěcí perspektivy.

---

⁷⁶ POLÁČEK, K. *Bylo nás pět*. Praha: Československý spisovatel, 1979.

⁷⁷ Režisérem seriálu byl Karel Smyczek a scénárista Ondřej Vogeltanz.

Nebudeme-li se zaměřovat jen na jedno konkrétní dílo, ale na využití v literární výchově obecně, můžeme uvést další příklady, jak ukázkou využít. Příklady budou uváděny formou bodů a komentářů.

1. Porovnávání filmové adaptace s literární předlohou

Porovnávání adaptace s originálním textem je úkol, který se při práci s tímto médiem přímo nabízí. Úkoly mohou vypadat následovně:

- Žáci vyhledávají rozdíly v zobrazení prostředí (Odpovídá prostředí tomu, jak ho v adaptovaném textu autor popsal?) či postav (Je postava ve filmu zobrazena stejně jako je popsána v knižní předloze?)
- Jak moc adaptátor využil předlohy a v čem ji naopak ubral?
- Chybí ve filmové adaptaci nějaká postava nebo dějová linie?
- Co sis odnesl z filmové ukázky navíc oproti literárnímu dílu?
- Jak na tebe působí zvuková stránka adaptace? Způsobila nějaké změny ve tvém vnímání adaptace?⁷⁸

2. Charakteristika postavy

Jak je popsáno v kapitole 2.1, v literatuře bývají postavy charakterizovány přímo autorem, ve filmovém zpracování to není možné. Při práci s takovou filmovou adaptací mohou žáci charakteristiku odvozovat sami z chování postavy v jednotlivých situacích a následně ji mohou sepsat.

- Jaké má daná postava povahové rysy?
- Jakou má mluvu? Představoval/a sis její hlas jinak?
- Napiš charakteristiku na vybranou postavu z adaptace.

---

⁷⁸ NOVÁK, R. a I. GEJGUŠOVÁ, pozn. 5, s. 30.

3. Práce s představivostí

Jak bylo uvedeno v jedné z teoretických kapitol, při četbě knihy musí čtenář, na rozdíl od sledování filmu, zapojovat fantazii. Toho se dá v řadě aktivit poměrně dobře využít a motivovat tak žáky pro aktivní zapojení jednak před samotným sledováním adaptace, ale i po něm. Stačí vhodně volit doprovodné aktivity. Jako příklad uveďme alespoň některé:

- Jak si na základě četby představujete postavu/prostředí?
- Porovnej svou představu s tím, jak je postava/prostředí zobrazeno ve filmu.
- Jakého herce/herečku bys vybral(a) pro ztvárnění postavy ty a proč?
- Jaké exteriéry/interiéry bys vybral(a) ty a proč?
- Může výběr herců a prostředí změnit vyznění předlohy? Svou odpověď zdůvodni.

4. Další nápady na úkoly

Nabízí se však celá řada dalších nápadů pro práci s filmovými adaptacemi, vše je závislé na kreativitě učitele, na časových možnostech, na ochotě žáků spolupracovat. Z rezervoáru možností uveďme bez třídění do konkrétních kategorií ještě alespoň některé.

- Metoda „sledování s předvídáním“ - Učitel tedy zastaví film v nějaké pasáži a žáci předvídají, jak se bude dílo následně vyvíjet nebo jak se zachová hlavní hrdina v dané situaci. Nebo mohou žáci předvídat, co naopak dané situaci předcházelo.

- Vypisování neznámých slov z daného úseku filmu a další typově podobné otázky sloužící k udržení pozornosti v průběhu sledování.

- Změna vyprávěcí perspektivy, kdy žáci přepisují jednu scénu pohledem jiné postavy (lze provést písemně i formou předvedení scénky)

V neposlední řadě se dá filmová adaptace využít i v rámci mezipředmětových vztahů. Samozřejmě je to závislé na ochotě kolegů spolupracovat. Pokud ano, lze začlenit práci s filmem do více předmětů a využít aktivitu, v jejímž rámci si skupinky žáků zahrají na filmový štáb. Každá skupina si rozdělí níže zmíněné pozice ve filmovém štábu a mají za úkol vytvořit krátkou adaptaci na jimi zvolenou literární tvorbu. V českém jazyce si žáci sepiší scénáře, na

výtvarné výchově si vyrobí potřebné kulisy, při dramatické výchově natočí a na informatice se naučí videa sestříhat, propojit, dodat zvuk a doladit detaily.

Některé z těchto úkolů budou později integrovány do jednotlivých metodických listů.

Praktická část

Praktická část práce je zaměřena na konkrétní práci s filmovými adaptacemi v hodinách ČJL. Cílem bylo vytvořit a v praxi ověřit metodické listy pro vybraná filmová díla tak, aby efektivně doplňovala práci s literárními texty využívanými v hodinách ČJL, které jsou v současné době pro žáky méně přístupné/pochopitelné, ať už z jazykového hlediska, tematicky, nebo např. s ohledem na historické souvislosti. Tyto metodické listy a práce s filmovými adaptacemi daných literárních textů by mohly být pro žáky atraktivní metodou, jak je s danými texty seznámit. Východiskem pro tvorbu vlastních materiálů byly výsledky dotazníkového šetření mezi učiteli a žáky, aktuální ŠVP⁷⁹ a měsíční učební plány pro 8. a 9. ročníky na základní škole ZŠ Studentská v Jirkově.

Výběr filmových adaptací se řídil jednak doporučeními učitelů v dotazníkovém šetření, jednak požadavky ŠVP vybrané základní školy.

Metodické listy byly vytvořeny na míru konkrétním žákům a třídním kolektivům. Otázky a úkoly byly vytvořeny tak, aby je zvládlo splnit i sedm žáků s individuálními vzdělávacími plány a jeden žák s odlišným mateřským jazykem. Dále byly zohledněny připomínky z žakovských dotazníků (viz kapitola 4.2), aby byli lépe motivováni pro práci s filmovou adaptací.

Metodické listy byly vytvořeny pro zástupce všech tří literárních druhů – poezii, prózu i drama.

Jak bylo popsáno v kapitolách výše, filmové adaptace české poezie nejsou tak četné. Nabízela se díla *Máj* a *Kytice*, která se objevovala v dotazníku učitelů nejčastěji. Nakonec byla vybrána sbírka balad K. J. Erbena *Kytice*, jež vyšla jako nejpoužívanější dílo v učitelském dotazníku. Jedním z argumentů, proč právě *Kytice*, je fakt, že v ŠVP ZŠ Studentská jsou v 8. ročníku témata: verš – sloka – rým a balada, do kterých Erbenova *Kytice* zapadá.

Nejtěžším se ukázal výběr filmů reprezentujících prózu. Zde je naopak možno volit z velkého množství titulů. Nakonec byly vybrány dvě adaptace, a to jednoho českého a jednoho světového literárního díla, z českých O. Pavel a jeho *Smrt krásných srnců*, ze zahraničních pak *Harry Potter* J. K. Rowlingové. *Smrt krásných srnců* bývá oblíbenou adaptací, ačkoliv se jedná

---

⁷⁹ ŠVP ZŠ Studentská, Jirkov.

o dobově starší dílo, zatímco příběhy o mladém kouzelníkovi zastupují díla současná. Při výběru díla Oty Pavla byl zohledněn opět ŠVP, tentokrát pro 9. ročník, kde se v literární výchově objevuje téma „Adaptace literárních děl“ a v dějepisu téma „2. světová válka a holocaust,“ dá se tedy vhodně využít v rámci mezipředmětových vztahů. *Harry Potter* byl zvolen na základě výsledků dotazníku pro učitele, v němž byl učitelé českého jazyka několikrát zmíněn, současně splňoval častý požadavek žakovského dotazníku, totiž že se jedná o moderní adaptaci. V obou třídách byl nadto položen dotaz, kdo z žáků zná příběh Harryho Pottera. Příběh znali všichni žáci daných tříd, nebylo tedy třeba věnovat více času práci s literární předlohou.

Posledním zastoupeným literárním druhem zůstává drama. Možností výběru bylo rovněž více, v užším výběru se ocitla např. *Bílá nemoc* K. Čapka, myšlenka inspirovaná zejména možným propojením s vlnami covidu, jimiž jsou současní žáci osmých a devátých tříd zasaženi, tudíž by se dala propojit v úkolech vážících se k ukázkám. Nicméně s přihlédnutím k výsledkům dotazníkového šetření film nakonec kvůli černobílému zpracování, které je žáky přijímáno obzvláště s nelibostí, nakonec volba padla na osvědčenou klasiku J. Vrchlického *Noc na Karlštejně*. Muzikálové zpracování je pro žáky atraktivnější, i přes to, že se jedná o film natočený před padesáti lety. Drama se podle ŠVP dané školy probírá v 8. ročníku, stejně jako historický román a jeho filmové zpracování. Zde se sice nejedná o román, ale téma historie zůstává a mohou tak být naplněny výstupy, v nichž žák porovná historická fakta se zobrazením v literární/filmové podobě.

Metodické listy pro každou ukázkou jsou zpracovány ve dvou variantách. První slouží pro učitele a má podobu přípravy na hodinu. Druhá je pro žáky vytvořený pracovní list. Všechny pracovní listy jsou obsahem přílohy této práce. V přípravě na hodinu pro učitele jsou záměrně vynechány výstupy vycházející z RVP ZV, jelikož jsou již zmíněny v kapitole 3.2.

Práce s filmovými adaptacemi je rozdělena vždy do několika vyučovacích hodin, ve snaze vyhovět častému požadavku žáků, aby viděli z filmových ukázek co nejdelší části. Nejraději by zhlédli celé filmy, to však není v praxi vždy realizovatelné.

5. Kytice

Autor Karel Jaromír Erben pocházel z rodiny písmáků, což se výrazně promítlo také do jeho života. Působil jako archivář a věnoval se vědecké činnosti, které byla zaměřena především na dějiny českého písemnictví.⁸⁰ Byl také sběratelem lidové slovesnosti, kterou začal sepsávat a později i vydávat. Z lidových tradic vychází také následující dílo, se kterým budeme pracovat.

Kytice z pověstí národních je nejznámějším Erbenovým dílem a současně jedním z nejvýznamnějších děl české literatury. První vydání se datuje do roku 1853. Celé dílo obsahuje třináct balad, v nichž se autor se nechal inspirovat především představou o mravních zásadách, neměnitelnosti osudu a údělu lidí.⁸¹ Žáci si tak mohou připomenout, že po vině následuje trest. Tato tematika je jedním z několika hlavních motivů Erbenových balad. Všímaví žáci si povšimnou, že hlavními hrdinkami *Kytice* jsou vždy ženy.

Kytice je velmi oblíbeným dílem i současné doby. Proto byla kromě divadelních inscenací adaptována také do filmové podoby. Toho se v roce 2000 ujal režisér František Antonín Brabec, který se zde angažoval také jako kameraman a scénárista. Jelikož by se do filmové podoby nevešlo všech třináct balad, bylo jich zfilmováno pouze sedm. Ani pořadí neodpovídá uspořádání literárního díla. První balada *Mateřídouška* je shodná pro básnickou sbírku i filmovou adaptaci, následně už však ve filmové verzi navazuje *Vodník*, který je v psané podobě z těchto sedmi na předposledním místě. Změněné je i pořadí balad *Dceřina kletba* a *Štědrý večer*. Vysvětlení pro tuto odchylku je zřejmé. Autor do balad zapracoval také tok času pomocí ročních období, podle toho volil pořadí balad.

Literární žánr „balada“ obvykle probírají žáci v 8. ročníku. V rámci tohoto žánru jsou zmiňované jak pohádkové, tak ale také sociální balady. U těch je oprávněná obava, že by je mladší ročníky nemusely správně pochopit. Proto i s filmovou verzí *Kytice* pracovaly dvě třídy 8. ročníků. Se zmínkou o *Kytici* se však mohou setkat už v dřívějších ročnících, a to například ve spojitosti s osobností K. J. Erbena, o němž se žáci učí v rámci výuky pohádek, nebo v rámci učiva o literárních druzích, kdy bývá *Kytice* zmiňována jako typický příklad lyricko-epických žánrů.

---

⁸⁰ VODIČKA, F. *Svět literatury*, Sv. 1. Praha: SPN, 1967, s. 157.

⁸¹ VODIČKA, F. pozn. 80, s. 157.

Většinou se v čítankách pro ZŠ⁸² s ukázkami z *Kytice* pracuje pouze formou obyčejného rozboru textu – určují se druhy rýmů, převypravuje se děj či se vysvětlují neobvyklá slovní spojení. Tuto formu doporučené práce s textem narušuje z části vydavatelství Taktik ve své *Hravé literatuře (2018)*. Snaží se zaměřit pozornost žáků na pocity postav. Na pochopení děje nebo vlastní dojmy žáků se však naopak nezaměřují. Bylo by vhodné potenciál těchto textů využívat komplexněji. I pro toto komplexnější využití je vhodná právě adaptovaná verze *Kytice*. Filmová adaptace oproti originálnímu textu vyvolává v žácích daleko více emocí a dojmů pomocí zvukových efektů a hereckých výkonů, jelikož je dokáží zaujmout naopak od psaného textu, a může tak vést k lepšímu pochopení hlavních myšlenek jednotlivých balad a zájmu o dané dílo.

Celá filmová adaptace trvá 77 minut. Pro celé její zhlédnutí by tedy bylo potřeba nejméně čtyř vyučovacích hodin, aby bylo dostatek času na aktivity spojené s ukázkou. V rámci této práce byla adaptace rozdělena do třech vyučovacích hodin, při kterých se bude pracovat pouze se dvěma baladami – *Polednice* a *Vodník*.

5.1 Metodika první vyučovací hodiny

Téma	Karel Jaromír Erben: <i>Kytice</i>
Výchozí předpoklady	Znalost informací o autorovi.
Cíl	Žák vysvětlí pojem balada a dokáže popsat její znaky. Žák analyzuje dílo <i>Kytice</i> a dokáže najít shodné rysy Erbenových balad. Žák dokáže nalézt znaky balady v ukázkách díla <i>Kytice</i> .
Pomůcky	Obrázky indicií. Vytisknuté balady <i>Vodník</i> , <i>Polednice</i> , <i>Zlatý kolovrat</i> , <i>Dceřina kletba</i> . Pětílístek.
Prostor	Běžná učebna
Čas	45 minut

⁸² Například: LEDERBUCHOVÁ, L., STEHLÍKOVÁ, M. *Čítanka 8: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2006. ISBN 80-7238-422-8.

Vzdělávací oblasti	Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk a literatura
Zdroje	ERBEN, K. J. <i>Kytice</i> . Praha: Orbis, 1951
Výstupy dle ŠVP	Žák využívá znalosti z literární teorie a praxe k identifikaci, porozumění, reprodukci a interpretaci literárního díla. Je schopen vlastními slovy reprodukovat slyšený, vizuální či čtený text, orientuje se v textu, odpovídá na otázky týkající se přečteného a své odpovědi umí doložit příslušnými ukázkami z textu. Žák vnímá individuálnost literárního vyjádření různých autorů.
Klíčové kompetence	<p><u>Kompetence k učení</u> – Žák uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky.</p> <p><u>Kompetence komunikativní</u> – Žák naslouchá promluvám druhých lidí, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje.</p> <p><u>Kompetence sociální a personální</u> - Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy.</p>

Průběh hodiny

Aktivizace žáků:

Učitel neprozradí žákům téma hodiny, nechá je ho uhodnout pomocí indicií. Postupně jim ukáže 5 indicií (od nejtěžší po nejlehčí) - narozeninový dort, vysvědčení, hrob, stuha, váza. Kdykoliv v průběhu aktivity může žák napsat odpověď do sešitu a ukázat ji učiteli.
(5 min)

Evokace:

Učitel se ptá žáků, co vědí o díle *Kytice*. Žáci mohou navazovat i na informace o jejím autorovi, které získali v 6. ročníku v rámci výuky pohádek. (3 min)

Uvědomění si:

Učitel shrne informace o osobnosti K. J. Erbena (žáci ho již znají z 6. ročníku a tématu pohádek) a představí jeho tvorbu v období romantismu. Učitel zmíní dílo *Kytice z pověstí národních*, pouze jako název. Zbytek o díle až po následující aktivitě. U tohoto díla mimo jiné vysvětlí žákům pojem balada a její znaky. (5 min)

Po učitelově výkladu se žáci rozdělí do skupin po čtyřech. Každý z žáků ve skupině dostane jinou baladu z díla – *Vodník, Poklad, Zlatý kolovrat, Dceřina kletba*. Jejich úkolem je baladu přečíst. Když dočtou všichni ve skupině, mají za úkol si mezi sebou sdělit obsah balad a společně přijít na shodné rysy těchto ukázek (např. nadpřirozené postavy, motivy, hlavní hrdinky jsou ženy) a ty zapsat na papír. Každá skupina řekne nahlas své shodné rysy, které našla a následně mohou mezi sebou skupiny diskutovat, v čem se shodly a v čem naopak ne. (20 min)

Učitel se vrátí k teorii balady a zaměří se na obsah a znaky. Společně s žáky aplikují teoretické poznatky o znacích balady a propojují je s ukázkami z *Kytice*, čímž si žáci také ověří správnost svých tvrzení, které zjistili při práci ve skupinách. (7 min)

Reflexe:

Žáci v rámci reflexe vyplní pětílístek na pojem balada, čímž prokážou porozumění tomuto žánru. (5 min)

Hodnocení průběhu hodiny:

Učitel obchází skupiny a sleduje, kdo jak pracuje. Na závěr zhodnotí práci jednotlivých skupin. Ohodnotit může také pětilístek.

5.2 Metodika druhé vyučovací hodiny

Téma	Karel Jaromír Erben: <i>Kytice - Polednice</i>
Výchozí předpoklady	Znalost rozdílu mezi seriózním a bulvárním tiskem.
	Žák zhodnotí reprodukci čteného a vizuálního díla balady Polednice. Žák se pokusí popsat děj zhlédnuté ukázky optikou různých postav.
	Propojení literární výchovy a komunikační výchovy
Pomůcky	Pracovní list – ukázka balady Polednice (příloha č. 2), pracovní list – otázky a úkoly k baladě Polednice (příloha č. 8), video (youtube.com), interaktivní tabule
Prostor	Běžná učebna
Čas	45 minut
Vzdělávací oblasti	Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk a literatura
Zdroje	ERBEN, K. J. <i>Kytice</i> . Praha: Orbis, 1951 <i>Kytice</i> [film]. Režie František Antonín Brabec. Česko, 2000.
Výstupy dle ŠVP	Žák využívá znalosti z literární teorie a praxe k identifikaci, porozumění, reprodukci a interpretaci literárního díla. Je schopen vlastními slovy reprodukovat slyšený, vizuální či čtený text, orientuje se v textu,

	odpovídá na otázky týkající se přečteného a své odpovědi umí doložit příslušnými ukázkami z textu. Žák vnímá individuálnost literárního vyjádření různých autorů.
Klíčové kompetence	<p><u>Kompetence k učení</u> – Žák uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky.</p> <p><u>Kompetence komunikativní</u> – Žák naslouchá promluvám druhých lidí, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje.</p> <p><u>Kompetence sociální a personální</u> - Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy.</p>

Průběh hodiny:

Na začátku hodiny si učitel se žáky zopakují znaky balady a informace o díle *Kytice*. Poté učitel rozdá úryvek *Polednice* a pracovní list. Následně si každý žák přečte úryvek z balady *Polednice*, a to prvních pět slok. Následně zodpoví první čtyři otázky pracovního listu. (10 min)

- *Co se ti vybaví, když se řekne „strach“?*
- *Čím strašili rodiče tebe, když jsi by/al malý/á?*
- *Popiš/nakresli, jak si představuješ Polednici? (Jak vypadá? Co má na sobě? Jaký má hlas? Jakou má chuť.?)*
- *Jak by mohl děj pokračovat?*

Po vyplnění si žáci společně sdělují odpovědi a odhadují, jak by mohl děj pokračovat. Následně si žáci přečtou otázky v pracovním listu, které budou po ukázce zodpovídat, poté učitel pustí ukázkou *Polednice* z filmové adaptace. (15 min)

Po skončení ukázky žáci zodpoví otázky z pracovního listu a poté si společně některé odpovědi sdělují. (15 min)

- *Shoduje se tvá představa Polednice se ztvárněním ve filmu? V čem ano, v čem ne?*
- *Odpovídá závěr Polednice typickému závěru balad?*
- *Proč si myslíš, že Polednice natahuje ruku s miskou? Mohlo by to změnit smysl nebo pokračování příběhu?*
- *Zahraj si na novináře a vymysli název článku do bulvárních novin k událostem této balady.*
- *Stručně popiš do brýlí tuto událost, jednou z pohledu matky, pak z pohledu Polednice.*

Reflexe:

Na konci hodiny učitel se žáky shrne učivo formou pokládání otázek k filmové adaptaci. Žáci vyjadřují své názory na zhlédnutou ukázkou. (5 min)

5.3 Metodika třetí vyučovací hodiny

Téma	Karel Jaromír Erben: <i>Kytice - Vodník</i>
Výchozí předpoklady	Znalost informací o autorovi i díle. Znalost znaků článku v seriózním tisku.
Cíl	Žák rozpozná na základě psané i filmové ukázky, které filmové prvky se podílejí na zefektivnění literárního textu ve filmové podobě. Žák chápe chování jednotlivých postav. Žák vhodně argumentuje při sdělování svých názorů.
Dílčí cíl	Propojení literární a komunikační výchovy
Pomůcky	Pracovní list – ukázka balady, video (youtube.com), interaktivní tabule

Prostor	Běžná učebna
Čas	45 minut
Vzdělávací oblasti	Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk a literatura
Zdroje	ERBEN, K. J. <i>Kytice</i> . Praha: Orbis, 1951 <i>Kytice</i> [film]. Režie František Antonín Brabec. Česko, 2000.
Výstupy dle ŠVP	<p>Žák respektuje pravidla kultivované diskuze. Je schopen vyslechnout cizí názor a respektovat právo druhého člověka na vlastní názor. Umí adekvátně situaci a okolnostem reagovat a argumentovat.</p> <p>Žák je schopen vlastními slovy reprodukovat slyšený, vizuální či čtený text, orientuje se v textu, odpovídá na otázky a své odpovědi umí doložit příslušnými ukázkami z díla.</p> <p>Žák porovnává různá ztvárnění téhož námětu v literárním, dramatickém i filmovém zpracování. Žák je schopen zformulovat a podložit argumenty vlastní názor na ztvárnění téhož námětu v různých dílech.</p>
Klíčové kompetence	<p><u>Kompetence k učení</u> – Žák uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky.</p> <p><u>Kompetence komunikativní</u> – Žák naslouchá promluvám druhých lidí, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhájí svůj názor a vhodně argumentuje.</p> <p><u>Kompetence sociální a personální</u> - Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy. Žák respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.</p>

Průběh hodiny:

Žáci dostanou pracovní listy, které si přečtou, aby věděli, na co se v průběhu ukázky zaměřit. Učitel nastíní žákům děj balady *Vodník*. Každý žák si přečte úryvek z *Vodníka*, kde se vodník dobývá za svou ženou, kterou matka nechce pustit zpět do jezera. Učitel se zeptá, jaké pocity a dojmy tato balada v žácích vyvolala. Žáci své pocity zapisují do pracovního listu. Následně učitel pustí ukázku *Vodníka* z filmové adaptace (od času 0:07:50). (20 min)

Po ukázce mají žáci prostor na vyplnění otázek v pracovním listu.

- *Jaké pocity a dojmy ve vás vyvolala filmová ukázka? Změnilo se něco od zážitku z psané podoby? Pokud ano, co si myslíte, že změnu vyvolalo?*
- *Jak na vás působí herecké výkony?*
- *Jak by podle tebe mohly pokračovat životní osudy těchto tří postav? Vyber si jednu z nich a napiš o ní krátký článek do novin.*

Po zodpovězení otázek nastává společná diskuze nad odpověďmi, ve kterých žáci uváděli, co způsobilo změnu dojmů. Tím se diskuze dostane k jednotlivým filmovým prvkům, které se na tom podílejí - např. hudba, zvuky, znázornění prostředí, herecké výkony atd. (10 min)

Následuje aktivita „Soudní proces“ – žáci se rozdělí do dvou skupin na žalobce a obhájce. V každé skupině se ještě rozdělí na žalobce/obhájce matky, dcery, vodníka. Každá ze skupin hledá argumenty pro/proti chování jednotlivých postav a snaží se je doložit na filmové adaptaci. Následně mezi sebou vedou soudní proces. Na konci mohou žáci hlasovat, které argumenty je přesvědčily více. (15 min)

Hodnocení aktivity žáků:

Učitel hodnotí míru zapojení v diskusi, snahu o vypracování úkolů a práci ve skupině.

Žáci by si měli uvědomit, že filmová adaptace jim může zprostředkovat větší emoční zážitek, což může vést k lepšímu zapamatování a také motivaci k práci i s původním textem.

6. Noc na Karlštejně

Emil Frída, pro všechny spíše známý jako Jaroslav Vrchlický, je proslulý především svými básnickými díly, například sbírkou *Okna v bouři* (1894), která obsahuje notoricky známé verše *Za trochu lásky šel bych světa kraj...* Málokdo si však uvědomuje, že Jaroslav Vrchlický byl také autorem mnoha divadelních her. Z více než třiceti dramát se do povědomí širší veřejnosti dostalo zejména dílo *Noc na Karlštejně*.

Děj divadelní hry *Noc na Karlštejně* je inspirován tradovanou historkou o nařízení císaře Karla IV., že na hradě Karlštejn nesmí být žádná žena. Jaroslav Vrchlický tento příběh převzal a přepsal do podoby komedie.

Zdeněk Podskalský přenesl motivy této divadelní hry do svého filmového muzikálu, jenž byl natočen roku 1973. Pozorný čtenář, který zhlédne filmovou adaptaci, si jistě povšimne mnoha odlišností v detailech, ale i v celých scénách. Nejde tedy o věrný přepis, ale spíše o volný přepis původního literárního díla. Filmová adaptace nebyla zpočátku kritiky přijata, zřejmě kvůli odchýlení od původního díla a kvůli historickým nepřesnostem. Ohromný divácký zájem však vynesl této adaptaci popularitu.

Stopáž filmu je 84 minut. Lze jej využít na práci ve třech vyučovacích hodinách, nebo filmovou ukázkou zkrátit tak, aby se i s úkoly vešla pouze do dvou vyučovacích hodin. Následující aktivity jsou rozplánované na tři vyučovací hodiny, aby bylo více prostoru pro doprovodné úkoly a aktivity.

Žáci 8. ročníků, v nichž byly pracovní listy pilotovány, originální literární předlohu znají ze společné četby, při které si vedli rovněž záznam z četby. Proto mohou být některé úkoly zaměřeny na porovnávání literárního textu a filmové adaptace, aniž by se s literárním textem pracovalo v příslušné hodině. Pro použití metodického a pracovního listu v jiné cílové skupině žáků proto doporučujeme s literární předlohou žáky seznámit. Mimo jiné i proto, aby bylo možné pracovat s pasážemi, které v původním textu mají jiné místo a rozsah než ve filmu apod.

Mezi takové úseky patří např. hned první dějství úvodní pasáže a 6. výstup prvního dějství. Literární dílo začíná na Karlštejně rozhovory purkrabího, šenka a dalších. Až v 6. výstupu prvního dějství se totiž objevuje postava Alžběty (Elišky Pomořanské), která tu má daleko menší prostor než ve filmové verzi. Filmové dílo naopak začíná dlouhou scénou, ve které vystupuje Alžběta v pozici osamělé královny, kterou sužuje stesk po manželovi. Ve filmové

adaptaci je takových rozdílů více, proto je to ideální volba pro názornou ukázkou adaptace tvořené pouze na motivy literárního díla.

6.1 Metodika první vyučovací hodiny

Téma	Jaroslav Vrchlický: <i>Noc na Karlštejně</i>
Výchozí předpoklady	Znalost originálního textu <i>Noc na Karlštejně</i>
Cíl	Žák nalezne shodné a rozdílné rysy psaného a zfilmovaného díla.
Pomůcky	Pracovní list, interaktivní tabule/televize
Prostor	Běžná učebna
Čas	45 minut
Vzdělávací oblasti	Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk a literatura
Zdroje	VRCHLICKÝ, J. <i>Noc na Karlštejně</i> . Brno: Tribun EU, 2007. <i>Noc na Karlštejně</i> [film]. Režie Zdeněk Podskalský. Československo, 1973.
Výstupy dle ŠVP	Žák je schopen vlastními slovy reprodukovat slyšený, vizuální či čtený text, orientuje se v textu, odpovídá na otázky a své odpovědi umí doložit příslušnými ukázkami z díla. Žák porovnává různá ztvárnění téhož námětu v literárním, dramatickém i filmovém zpracování. Žák je schopen zformulovat a podložit argumenty vlastní názor na ztvárnění téhož námětu v různých dílech.

Klíčové kompetence	<p><u>Kompetence k učení</u> – Žák vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení.</p> <p><u>Kompetence komunikativní</u> – Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu.</p> <p><u>Kompetence sociální a personální</u> - Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy. Žák respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.</p>
--------------------	--

Průběh hodiny:

Na počátku hodiny proběhne malý brainstorming na téma Noc na Karlštejně, které již žáci znají – postavy, děj, zápletka. Učitel se zeptá, jak si je žáci při čtení představili jednotlivé postavy a poté rozdá pracovní listy. Žáci si první tři otázky přečtou, aby věděli, na co se mají v průběhu sledování filmu zaměřit. (5 min)

- *Ve filmu zaznělo několikrát slovo „fracimor.“ Pokus se z kontextu odhadnout, co tento pojem znamená.*
- *Zapiš do Vennova diagramu rozdíly a shody mezi literární a filmovou podobou díla. Můžeš použít zápisy z četby.*

Učitel pustí film v čase 0:04:16, kde je dlouhá pasáž věnována královně Alžbětě, což je první velký rozdíl oproti originálnímu textu. Ukázka této hodiny končí v čase 0:40:51. (36 min).

Reflexe:

Po konci ukázky si žáci ve dvojicích sdělují, jaké rozdíly v průběhu této ukázky zaznamenali. (4 min)

6.2 Metodika druhé vyučovací hodiny

Téma	Jaroslav Vrchlický: <i>Noc na Karlštejně</i>
Výchozí předpoklady	Znalost originálního textu <i>Noc na Karlštejně</i>
Cíl	Žák vysvětlí rozdíl mezi věrnou, volnou adaptací a adaptací na motivy psaného díla. Žák dokáže na základě ukázky vyjádřit pocity postav. Žák si je vědom, jaké důsledky by měla historická rozhodnutí v současnosti.
Pomůcky	Pracovní list, interaktivní tabule/televize
Prostor	Běžná učebna
Čas	45 minut
Vzdělávací oblasti	Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk a literatura
Zdroje	VRCHLICKÝ, J. <i>Noc na Karlštejně</i> . Brno: Tribun EU, 2007.
Výstupy dle ŠVP	Žák je schopen vlastními slovy reprodukovat slyšený, vizuální či čtený text, orientuje se v textu, odpovídá na otázky a své odpovědi umí doložit příslušnými ukázkami z díla. Žák porovnává různá ztvárnění téhož námětu v literárním, dramatickém i filmovém zpracování.

	Žák je schopen zformulovat a podložit argumenty vlastní názor na ztvárnění téhož námětu v různých dílech.
Klíčové kompetence	<p><u>Kompetence k učení</u> – Žák vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení.</p> <p><u>Kompetence komunikativní</u> – Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu.</p> <p><u>Kompetence sociální a personální</u> - Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy. Žák respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.</p>

Průběh hodiny:

Na začátku hodiny učitel s žáky shrne děj z první ukázky. V návaznosti na rozdíly mezi originálním textem a filmovou adaptací, jež si žáci poznamenali minulou hodinu, se učitel zaměří na úvodní pasáž s královnou. Žáci mají přijít na to, proč autor filmové adaptace přidal právě tuto pasáž. Žáci také doplní do pracovního listu úkol „Královnin deníček,“ do kterého mají zaznamenat minimálně tři zápisy, které by zřejmě v tu dobu našli v královnině deníku. (10 min)

Na základě zjištěných rozdílů mezi filmem a originální textem učitel žákům vysvětlí rozdíl mezi věrnou, volnou adaptací a adaptací na motivy psaného díla a žáci mají za úkol uvést, jakým typem adaptace je *Noc na Karlštejně*. (15 min)

Učitel položí otázku: „*Jakou odezvu by zřejmě mělo v současné době nařízení, že ženy mají zákaz vstupu na Karlštejn?*“ Žáci odpovídají. Pravděpodobně se shodnou na tom, že by toto nařízení vyvolalo demonstraci. Učitel rozdá žákům do dvojic čtvrtku velikosti A3 a žáci

mají za úkol vytvořit transparent na takovouto demonstraci. Společně si zmíní, jak by měl transparent vypadat – barevnost, stručnost, heslo. (20 min)

Hodnocení aktivity žáků:

Učitel může ohodnotit podobu a originalitu vzniklých transparentů.

6.3 Metodika třetí vyučovací hodiny

Téma	Jaroslav Vrchlický: <i>Noc na Karlštejně</i>
Výchozí předpoklady	Znalost originálního textu <i>Noc na Karlštejně</i>
Cíl	Žák zhodnotí rozdílné konce příběhu v literárním díle a ve filmové adaptaci a vyjádří svůj názor na to, jestli se tím mění vyznění díla. Žák dokáže třídít informace a zprostředkuje je ostatním žákům školy.
Dílčí cíl	Propojení s komunikační a slohovou výchovou
Pomůcky	Pracovní list, interaktivní tabule/televize
Prostor	Běžná učebna
Čas	45 minut
Vzdělávací oblasti	Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk a literatura
Zdroje	VRCHLICKÝ, J. <i>Noc na Karlštejně</i> . Brno: Tribun EU, 2007. <i>Noc na Karlštejně</i> [film]. Režie Zdeněk Podskalský. Československo, 1973.

Výstupy dle ŠVP	<p>Žák je schopen vlastními slovy reprodukovat slyšený, vizuální či čtený text, orientuje se v textu, odpovídá na otázky a své odpovědi umí doložit příslušnými ukázkami z díla.</p> <p>Žák porovnává různá ztvárnění téhož námětu v literárním, dramatickém i filmovém zpracování. Žák je schopen zformulovat a podložit argumenty vlastní názor na ztvárnění téhož námětu v různých dílech.</p>
Klíčové kompetence	<p><u>Kompetence k učení</u> – Žák vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení.</p> <p><u>Kompetence komunikativní</u> – Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu.</p> <p><u>Kompetence sociální a personální</u> - Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy. Žák respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.</p>

Průběh hodiny:

Na začátku hodiny proběhne krátké zopakování filmové adaptace z předchozích hodin.

Učitel poté pustí ukázky 0:56:21 – 1:07:00 a 1:16:39 – 1:21:19 a žáci splní úkoly v pracovním listě. (35 min)

- *Jak by ses zachoval/a na místě krále, když zjistil pravdu?*
- *Jaký konec se ti líbil více? Proč?*
- *Změnil odlišný konec vyznění díla?*
- *Vytvoř plakát na tuto filmovou adaptaci, který by přilákal ostatní žáky školy na jeho promítání ve filmovém klubu.*

Reflexe:

Na závěr žáci doplní tabulku s využitím metody I.N.S.E.R.T. (VÍM – NOVÁ INFORMACE – NESOUHLASÍ – CHCI VĚDĚT VÍČ). Nakonec si vzájemně učitel se žáky zodpoví zápisy u bodu „Chci vědět víc/ potřebuji vysvětlit.“ (10 min)

Hodnocení aktivity žáků:

Učitel může ohodnotit vytvořený plakát.

7. Smrt krásných srnců

Otto Popper, píšící pod jménem Ota Pavel, je jedním z významných představitelů české literatury druhé poloviny 20. století, známý nejen svými prozaickými díly *Jak jsem potkal ryby* (1974), *Zlatí úhoři* (1985) či *Smrt krásných srnců* (1971) vracejícími se do dětství, ale také svou zálibou ve sportu, jež se promítla do jeho redaktorské činnosti, během níž získal materiál např. pro dílo *Dukla mezi mrakodrapy* (1964).

Tvorbu tohoto prozaika vystihují především autobiografická díla, do nichž se promítá jeho nelehký životní osud. Narodil se totiž roku 1930 do židovské rodiny. Útrapy z toho vycházející popisuje právě v díle *Smrt krásných srnců*, v němž hraje hlavní roli jeho milovaný tatínek, židovský obchodník Leo Popper. Dílo je zpracováno jako soubor několika krátkých povídek líčících chronologicky dětství autora až po tatínkovu smrt. Dílo nese název po jedné z povídek, jež je zásadní svým obsahem. Tatínek je i přes své celoživotní přesvědčení nucen zabít srnce pro záchranu svých starších synů, kteří musejí nastoupit do koncentračního tábora.

Toto emotivní dílo bylo také převedeno do filmové podoby, ve které exceluje Karel Heřmánek v hlavní roli tatínka Lea Poppera. Úspěšná filmová adaptace vznikala roku 1986 v režii Karla Kachyni.

Smrt krásných srnců byla vybrána pro 9. ročník hned z několika důvodů. Jedním z důvodů byl příběh energického a odvážného, někdy příliš naivního otce, který se snaží zajistit

rodinu v nebezpečné době německé okupace. Text je ideální předlohou například pro práci v komunikační a slohové výchově. Dalším důvodem byl dobový kontext, jenž se protíná s tématem výuky v hodinách dějepisu a také skutečnost, že se jedná o maturitní četbu, tudíž se může žákům jeho znalost do budoucna hodit.

Film trvá 91 minut a pro práci je opět vhodné rozvrhnout ho na tři vyučovací hodiny. Pro účely této práce však nevyužijeme celý film, ale pouze ukázky, na které budou navazovat dílčí úkoly.

7.1 Metodika první vyučovací hodiny

Téma	Literatura s válečnou tematikou: Ota Pavel: <i>Smrt krásných srnců</i>
Výchozí předpoklady	Znalost dějin období 2. světové války Žák se orientuje v historickém kontextu díla.
Cíl	Žák odhaduje dobu děje na základě znalostí z dějepisu. Žák na základě poznatků o postavě tatínka předvídá, jak by se mohl zachovat v určité situaci.
Pomůcky	Filmová adaptace, interaktivní tabule
Prostor	Běžná učebna
Čas	45 minut
Vzdělávací oblasti	Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk a literatura Člověk a společnost - Dějepis
Zdroje	<i>Smrt krásných srnců</i> [film]. Režie Karel Kachyňa. Československo, 1986.

Výstupy dle ŠVP	Žák je schopen vlastními slovy reprodukovat slyšený, vizuální či čtený text, orientuje se v textu, odpovídá na otázky a své odpovědi umí doložit příslušnými ukázkami z díla.
Klíčové kompetence	<p><u>Kompetence k učení</u> – Žák vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení.</p> <p><u>Kompetence komunikativní</u> – Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu.</p> <p><u>Kompetence sociální a personální</u> - Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy. Žák respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.</p>

Průběh hodiny:

Učitel záměrně žákům nesděljuje nic o obsahu díla, ale promítne žákům na tabuli plakát k filmu a žáci mají odhadovat, o čem filmová ukázka bude. Nikam odpovědi nezapisují, pouze si je sdělují mezi sebou a vzájemně mohou potvrzovat či vyvracet myšlenky. Učitel správné řešení žákům nesděljuje. (5 min)

Žáci dostanou pracovní list s úkoly týkající se úryvků filmu. Zadání si přečtou, aby věděli, na co se při sledování zaměřit.

Učitel pustí filmovou adaptaci *Smrt krásných srnců*. V průběhu sledování zastaví ukázku v čase 0:21:47; aktuální scéna se váže k otázce: „*Koho má tatínek na mysli, když mluví o pánovi s knírkem?*“ Jde o pasáž, ze které je zřejmé, o jaké historické období se jedná. Žáci si tím ověří, zda dílo zařadili dle plakátu do správného historického období. Znovu je projekce zastavena v čase 0:25:21. V této části je ukázána naivita tatínka, který se zaslepen vidinou slávy nechal „napálit“. Žáci se mají zamyslet nad tím, jak se v téhle situaci tatínek zřejmě zachová. Po společných odpovědích učitel žákům správnou odpověď sdělí. Následně mají žáci říct, jak

by se zachovali oni, kdyby je někdo takto „napálil.“ A následně také zodpovědět úkol „*Co se ti vybaví při slově POMSTA? Napiš synonymum a antonymum.*“ (32 min)

Reflexe:

Na závěr hodiny učitel navazuje na učivo z dějepisu a společně se žáky diskutují o období, v němž se děj odehrává. Řadí ho do historického kontextu, připomínají si, jak probíhal život v Čechách v této době. (8 min)

7.2 Metodika druhé vyučovací hodiny

Téma	Literatura s válečnou tematikou: Ota Pavel: <i>Smrt krásných srnců</i>
Výchozí předpoklady	Znalost dějin období 2. světové války. Znalost životopisu Oty Pavla.
Cíl	Žák využívá znalosti dějepisu při práci s adaptací. Žák vysvětlí pojem autobiografická literatura a nalezne autobiografické prvky v díle <i>Smrt krásných srnců</i> .
Pomůcky	Filmová adaptace, interaktivní tabule
Prostor	Běžná učebna
Čas	45 minut
Vzdělávací oblasti	Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk a literatura Člověk a společnost - Dějepis
Zdroje	<i>Smrt krásných srnců</i> [film]. Režie Karel Kachyňa. Československo, 1986.

Výstupy dle ŠVP	<p>Žák je schopen vlastními slovy reprodukovat slyšený, vizuální či čtený text, orientuje se v textu, odpovídá na otázky a své odpovědi umí doložit příslušnými ukázkami z díla.</p> <p>Žák respektuje pravidla kultivované diskuze. Je schopen vyslechnout cizí názor a respektovat právo druhého člověka na vlastní názor.</p>
Klíčové kompetence	<p><u>Kompetence k učení</u> – Žák vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení.</p> <p><u>Kompetence komunikativní</u> – Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu.</p> <p><u>Kompetence sociální a personální</u> - Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy. Žák respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.</p>

Průběh hodiny:

Před pokračováním promítání učitel s žáky zopakuje, co se odehrávalo v první části filmové ukázky. (2 min)

Učitel pustí ukázku v čase 00:25:00 – 00:33:19. Poté přejde na ukázku 00:55:07 – 00:56:01. Přetočené scény nejsou důležité pro pochopení díla ani pro práci ve vyučovací hodině.

V čase 0:56:01 zazní věta: „*Lidem, jako jste vy, jde Hitler po krku.*“ Žáci odpovídají na otázku, koho tímto vyjádřením muž myslel. Učitel nechá žákům čas na přemýšlení a pak si společně na otázku odpoví a vedou diskusi o tom, co to pro rodinu může a bude dál znamenat – jak se pro ně život změní, s čím se budou muset pravděpodobně potýkat, jaká nařízení se jich budou týkat. Využijí k tomu znalosti z výuky dějepisu o životě židovského obyvatelstva v období 2. světové války. (25 min)

Zde již učitel také zmíní, že jde o autobiografické dílo Oty Pavla a vysvětlí žákům, co to autobiografické dílo je. Žáci odhadují na základě této informace a informací o Otu Pavlovi, co z filmové ukázky mohlo být reálně z jeho života. Promítání učitel ukončí přesně momentě, kdy tatínek odchází od svého rybníka, na kterém právě loví Němci. Žáci se snaží vyjádřit, jak se v tuto chvíli tatínek cítí a jestli s ním soucítí. (18 min)

Hodnocení:

Učitel může ohodnotit známkou za aktivitu úkol, ve kterém žáci vyhledávali reálie ze života Oty Pavla. Učitel si tím mohl ověřit, co si žáci odnesli z hodiny literatury věnované válečné tematice.

7.3 Metodika třetí vyučovací hodiny

Téma	Literatura s válečnou tematikou: Ota Pavel: <i>Smrt krásných srnců</i>
Výchozí předpoklady	Znalost dějin období 2. světové války. Znalost slohového útvaru – charakteristika.
Cíl	Žák vyjádří svůj názor na chování postav příběhu. Žák dokáže charakterizovat postavu tatínka na základě poznatků z ukázek. Žák využívá metodu sledování filmu s předvídáním k odhadnutí děje.
Pomůcky	Filmová adaptace, interaktivní tabule, úryvek z literární podoby povídky <i>Smrt krásných srnců</i>
Prostor	Běžná učebna
Čas	45 minut
Vzdělávací oblasti	Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk a literatura Člověk a společnost - Dějepis

Zdroje	<p>PAVEL, O. <i>Smrt krásných srnců</i>. Praha: HAK-Humor a kvalita, 2002. ISBN 80-85910-42-X.</p> <p><i>Smrt krásných srnců</i> [film]. Režie Karel Kachyňa. Československo, 1986.</p>
Výstupy dle ŠVP	<p>Žák je schopen vlastními slovy reprodukovat slyšený, vizuální či čtený text, orientuje se v textu, odpovídá na otázky a své odpovědi umí doložit příslušnými ukázkami z díla.</p> <p>Žák respektuje pravidla kultivované diskuze. Je schopen vyslechnout cizí názor a respektovat právo druhého člověka na vlastní názor.</p>
Klíčové kompetence	<p><u>Kompetence k učení</u> – Žák vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení.</p> <p><u>Kompetence komunikativní</u> – Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu.</p> <p><u>Kompetence sociální a personální</u> - Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy. Žák respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.</p>

Průběh hodiny:

Učitel uvede žáky do děje v místě, kdy dva starší synové dostávají předvolání do transportu. Také zmíní, jaký má tatínek plán. Poté spustí žákům ukázkou v čase 1:20:38 – 1:29:00). Po konci této ukázky mají žáci domyslet, jak podle nich mohl příběh dopadnout. Společně si své názory sdělují. Když žákům dojdou nápady, rozdá učitel do dvojice úryvek

z konce povídky *Smrt krásných srnců*, ve kterém se žáci dozvědí, jak to s bratry dopadlo.
(30 min)

Následně žáci zodpoví otázky v pracovním listě. (12 min)

- *Co by se stalo, kdyby tatínka někdo při lovu chytil?*
- *Znáznorní do škály sympatií své hodnocení postav. Hodnocení zdůvodni.*
- *Prošel podle tebe tatínek za dobu příběhu nějakou proměnou?*
- *Kdybys mohl mluvit s tatínkem:*
  - o *Na jakou otázku by ses ho zeptal? Proč?*
  - o *Jakou bys mu dal radu? Proč?*
  - o *Co bys mu vytkl? Proč?*
- *Maminka je v příběhu poměrně nenápadnou postavou. Vymysli tři přání, která by si pravděpodobně maminka přála, kdyby měla kouzelnou ryбку.*

Reflexe:

Žáci si vzájemně ve dvojicích sdělují své názory na proměnu tatínka a následně diskutují o radách, které by mu dali. Z těchto poznatků mohou pak čerpat v dobrovolném domácím úkolu, viz níže. Učitel může dovyprávět příběh otce, nebo nechat žáky, aby si dílo sami přečetli.
(3 min)

Na konci hodiny mohou dostat žáci dobrovolný úkol – vytvořit tatínkovi falešný facebookový profil na stránce www.classtools.net/FB/home-page, a to na základě znalostí, které již mají.

8. Harry Potter

Ačkoliv je J. K. Rowlingová autorkou několika knih, nejvíce ji proslavila knižní fantasy série o mladém čaroději Harrym Potterovi. Po velkém úspěchu děl z kouzelnického světa začala vydávat také knihy s detektivní tematikou, ty už se však s takovým ohlasem neseťkaly.

Knihy o H. Potterovi zachycují příběh jedenáctiletého chlapce, který se nečekaně dostává do kouzelnického světa. Jeho životní osudy sledujeme–v průběhu sedmi let. Kromě fantasy motivů je v díle také pohádkový motiv boje dobra se zlem. Zajímavostí je, že ačkoliv dílo cílí na mládež, je zde všudypřítomné téma smrti.

Výběr adaptace Harryho Pottera proběhl na základě faktů již zmíněných na začátku praktické části této práce. Důvody vycházely především z dotazníků jak pro žáky, tak pro učitele. Učitelé jej uváděli v rámci adaptací světové literatury, žáci zase v dotazníkovém šetření projevíli zájem o novodobější filmové adaptace jim blízkých literárních děl. Zohledněním odpovědí těchto dvou skupin respondentů se jako nejvhodnější filmová adaptace jeví právě Harry Potter. Kromě těchto argumentů byl výběr motivován i tím, že na něm lze ukázat práci s množstvím postav, dějových linií nebo dokonce celých scén v rámci procesu adaptace, které nebyly do filmové podoby přeneseny.

První tištěné vydání knihy *Harry Potter a kámen mudrců* se v České republice objevilo roku 2000 a jeho filmová adaptace v roce 2001. Poslední tištěný díl knižní série *Harry Potter a relikvie smrti* vyšel roku 2008 a jeho filmová verze rozdělená na dvě části v letech 2010 a 2011. První a poslední díl byly nakonec vybrány pro práci v jedné hodině ČJL. Ve druhé hodině bude využito literární i filmové ukázky čtvrtého dílu *Harry Potter a ohnivý pohár*.

Každý film trvá zhruba 2,5 hodiny, zhlédnout všechny by zabralo okolo 21 hodin. Jelikož je žáci vesměs znají, byly vybrány pouze sekvence z jednotlivých dílů, na nichž by měl být demonstrován proces abreviace literární předlohy v rámci adaptačního procesu. Práce s ukázkou je určena žákům 9. ročníku. Předpokládaná časová náročnost jsou dvě vyučovací hodiny.

Ukázky jsou vybrány z prvního, čtvrtého a sedmého dílu. První a poslední díl je vhodný pro porovnání postav, aby si žáci uvědomili, jak režiséři pracovali s časem sedmi let, během nichž se příběh odehrává a během nichž postavy dospívaly. Na čtvrtém díle je pak zajímavé sledovat, jak vypadá krácení původní literární předlohy, vynechání dílčích událostí či postav.

8.1 Metodika první vyučovací hodiny

Téma	Práce s filmovými adaptacemi
Výchozí předpoklady	Znalost příběhů o H. Potterovi (kniha nebo film).
Cíl	Žák vysvětlí pojem adaptace. Žák chápe potřebu krácení literárních děl pro účely filmové adaptace.
Pomůcky	Filmová adaptace, interaktivní tabule, úryvek z literárního díla
Prostor	Běžná učebna
Čas	45 minut
Vzdělávací oblasti	Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk a literatura
Zdroje	ROWLING, J. K. <i>Harry Potter a Ohnivý pohár</i> . Praha: Albatros, 2001. ISBN 80-00-00994-3. <i>Harry Potter a Ohnivý pohár</i> [film]. Režie Mike Newell. Velká Británie/ USA, 2005.
Výstupy dle ŠVP	<p>Žák porovnává různá ztvárnění téhož námětu v literárním, dramatickém i filmovém zpracování. Žák je schopen zformulovat a podložit argumenty vlastní názor na ztvárnění téhož námětu v různých dílech.</p> <p>Žák je schopen vlastními slovy reprodukovat slyšený, vizuální či čtený text, orientuje se v textu, odpovídá na otázky a své odpovědi umí doložit příslušnými ukázkami z díla.</p> <p>Žák respektuje pravidla kultivované diskuze. Je schopen vyslechnout cizí názor a respektovat právo druhého člověka na vlastní názor.</p>
Klíčové kompetence	<u>Kompetence k učení</u> – Žák samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky

	<p>posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti</p> <p><u>Kompetence komunikativní</u> – Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu.</p> <p><u>Kompetence sociální a personální</u> - Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy. Žák respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.</p> <p><u>Kompetence k řešení problémů</u> – žák samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické postupy.</p>
--	---

Průběh hodiny

Aktivizace:

Žáci dostanou pracovní list, do něhož vytvoří myšlenkovou mapu na pojem *adaptace*. (5 min)

Uvědomění:

Učitel vysvětlí oba dva významy adaptace – proces i výsledek. Vysvětlí také postup při procesu adaptace (viz kapitola 2.3.1) a také rozdíl mezi adaptacemi věrnými a volnými. (5 min)

Učitel rozdá žákům dva úryvky z knihy *Harry Potter a Ohnivý pohár*, kde se objevuje postava skřítky Winky na famfrpálovém zápase (viz příloha č. 6 této práce). (20 min)

Poté žáci sledují průběh téhož famfrpálového zápasu v rámci filmové ukázky (čas 0:07:03 – 0:13:10).

Žáci zapíší, v čem se lišily psané a filmové ukázky. Filmová ukázka postrádá postavu Winky, v důsledku absence této postavy musela být vynechána celá scéna, která v knize následuje.

Reflexe:

Žáci se zamyslí nad důvody, proč se z filmových přepisů vytrácejí postavy, scény či dějové linie. Může to mít v tomhle případně zásadní dopad? Poté si své návrhy sdělují formou společného brainstormingu. Návrhy zapisuje jeden ze žáků na tabuli. (15 min).

8.2 Metodika druhé vyučovací hodiny

Téma	Práce s filmovými adaptacemi
Výchozí předpoklady	Znalost příběhů o H. Potterovi (kniha nebo film)
Cíl	Žák nalezne rozdíl mezi dvěma vybranými díly filmové série, zejména s ohledem na věk hrdinů. Žák vysvětlí, které filmové prvky se podílejí na proměně z prvního dětsky laděného dílu na ponurý poslední díl.
Pomůcky	Sestříhaná videa s úryvky, interaktivní tabule
Prostor	Běžná učebna
Čas	45 minut
Vzdělávací oblasti	Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk a literatura
Zdroje	<i>Harry Potter a Kámen mudrců</i> [film]. Režie Chris Columbus. Velká Birtánie/USA, 2001. <i>Harry Potter a Relikvie smrti</i> [film]. Režie Mike Newell. Velká Británie/ USA, 2005.

Výstupy dle ŠVP	<p>Žák je schopen vlastními slovy reprodukovat slyšený, vizuální či čtený text, orientuje se v textu, odpovídá na otázky a své odpovědi umí doložit příslušnými ukázkami z díla.</p> <p>Žák využívá znalosti z literární teorie a praxe k identifikaci, porozumění, reprodukci a interpretaci díla.</p> <p>Žák respektuje pravidla kultivované diskuze. Je schopen vyslechnout cizí názor a respektovat právo druhého člověka na vlastní názor.</p>
Klíčové kompetence	<p><u>Kompetence k učení</u> – Žák vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení.</p> <p><u>Kompetence komunikativní</u> – Žák naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhájí svůj názor a vhodně argumentuje.</p> <p>Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu.</p> <p><u>Kompetence k řešení problémů</u> – Žák samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické postupy.</p>

Průběh hodiny:

Učitel naváže na předchozí hodinu opakováním, co se žáci dozvěděli o teorii filmových adaptací a na situaci, kdy je potřeba filmový děj oproti tomu psanému zkrátit o detaily, postavy nebo celé scény. Žáci diskutují o výhodách a nevýhodách zkracování filmových děl. Následně učitel rozdává žákům pracovní listy.

Před spuštěním ukázek učitel poukáže na to, že tvůrci adaptací musejí často pracovat i s časem, zejména když se v ději posouváme o několik let. Může to souviset s proměnou postav, ale i s proměnou atmosféry celého děje, což je vidět zejména v kontrastu prvního dětsky naivního dílu a posledního ponurého dílu, plného násilí a smrti. Pro tento bod je vhodné porovnávání prvního a posledního dílu celé série. Žáci mají za úkol přijít na to, jakými prostředky autoři docílili těchto proměn. (10 min)

Nejprve učitel spouští jedenáctiminutové video ze sestříhaných scén z dílu *Harry Potter a Kámen mudrců*. Jedná se o tyto scény:

1. Scéna ve vlaku, ve které se seznamují tři hlavní postavy: 0:36:16 – 0:39:47
2. První příchod do slavnostní síně: 0:43:29 – 0:44:12
3. Boj Harryho s profesorem Quirellem: 2:13:26 – 2:20:00

Tyto scény byly vybrány, protože vystihují naivitu a dětskost hrdinů v celém prvním díle. Jsou v nich ukázané postavy dětí, radost a veselost prvních chvil v Bradavicích a následně boj malého chlapce se zápornou postavou, který ovšem dopadne dobře.

Stejně sestříhané devítiminutové video spustí z dílu *Harry Potter a Relikvie smrti 2. část*. V tomto díle jde o tyto scény:

1. Úvod celého filmu: 0:00:09
2. Hlavní postavy u Aberfortha: 0:28:35 – 0:31:02
3. Příchod do slavnostní síně: 0:34:40 – 0:36:12
4. Následky bojů: 1:13:12 – 1:14:40
5. Harry proti Voldemortovi v lese: 1:29:30 – 1:31:20
6. Narcisa Malfoyová: 1:36:37 – 1:37:49

Tyto scény byly vybrány, jelikož jsou v kontrastu s ukázkami prvního dílu. Již nejde o dětský film, který je veselý, barevný a všechno v něm dobře dopadne. V těchto ukázkách je zřetelné ladění obrazu do šedých tónů, dramatická hudba, všudypřítomná smrt se všemi svými atributy. Poslední část ukázky ukazuje překvapivé jednání postavy, která byla celou dobu vnímána jako záporná, vůči hlavnímu hrdinovi spíše nepřátelská, v závěru je to však právě ona, která mu ve chvíli zoufalství pomůže. Po zhlédnutí žáci odpovídají na otázky z pracovního listu, jež jim byly rozdány před projekcí: „*Jak tvůrci docílili posunu sedmi let, jak se to promítlo v postavách a jak v ději.*“ Sami naleznou rozdíl mezi veselým až dětsky naivním prvním dílem a temně dramatickým posledním dílem. Žáci vysvětlí, jak se v těchto ukázkách z průběhu sedmi let změnil hlavní postavy. Doplní zbylé dva úkoly:

- Jaké dvě výtky bys dal autorům adaptace? Svou odpověď zdůvodni.

- Zakresli na poličku knihy, které by tam pravděpodobně měl Harry Potter v prvním díle a které by tam mohl mít v posledním díle? (15 min)

9. Ověření pracovních listů ve výuce

Všechny vytvořené materiály byly pilotovány ve dvou paralelních třídách. Aby bylo možné porovnat efektivitu různého přístupu k práci s filmovou ukázkou, byl v každé třídě zvolen odlišný přístup. V jedné třídě proběhla vyučovací hodina podle výše zmíněných metodických listů, ve druhé třídě nejprve žáci zhlédli filmovou adaptaci, poté plnili úkoly. Dva odlišné přístupy byly zvoleny proto, aby bylo možné ověřit, zda aktivity v průběhu sledování adaptací povedou k vyššímu zapojení a zájmu žáků při práci s filmovými ukázkami.

9.1 Kytice

Žáci 8. A pracovali podle výše popsaných hodin – s úkoly a pracovními listy, v rámci kterých znali úkoly dopředu, aby věděli, na co se mají zaměřit. Žáci 8. B pracovali první vyučovací hodinu stejně jako žáci 8. A. Zbylé dvě hodiny proběhly odlišným způsobem popsaným níže, aniž by dopředu znali otázky/úkoly vážící se k ukázkám.

2. vyučovací hodina

Na začátku hodiny si žáci přečetli prvních pět slok balady Polednice, přičemž dostali stejné otázky jako žáci z 8. A. „*Co se ti vybaví, když se řekne strach? Čím tě rodiče strašili, když jsi byl malý? Zamysli se, jak podle tebe vypadá Polednice. Jak si myslíš, že bude děj pokračovat?*“ V návaznosti na tyto otázky byla žákům puštěna filmová adaptace *Polednice*. Poté žáci dostali k vypracování pracovní listy, které předem neviděli.

Na konci hodiny proběhla společná diskuze nad některými odpověďmi. A dokládání znaků balady na konkrétních pasážích *Polednice*.

3. vyučovací hodina

Poslední hodina byla taktéž zaměřena na baladu *Vodník*.

Žákům byl nastíněn děj a přečetli si úryvek balady, ve kterém se Vodník dobývá za svou ženou. Následovala filmová ukázka díla *Vodník*. Po konci ukázky žáci opět dostali pracovní list, který před ukázkou neviděli.

Hodinu zakončila aktivita „Soudní proces,“ která je popsána v metodice k třetí vyučovací hodině výše.

Porovnáváním odpovědí žáků třídy 8. A a žáků z 8. B vyšlo najevo, že žáci třídy 8. A, jež předem znali úkoly/aktivity, se dokázali více zapojovat, měli více nápadů a dokázali využít detaily z ukázek. Také projevíli větší zájem o práci.

Při společném závěrečném hodnocení těchto tří vyučovacích hodin se dojmy žáků z obou tříd lišily. V 8. A se žáci převážně shodovali na tom, že je práce bavila, jelikož jim byly motivací aktivity, které následovaly. Obzvláště vyzdvihovali soudní proces a úkoly, ve kterých mohli projevit svou kreativitu. Několik z nich také zmínilo v kladném ohlasu absenci známek za vypracování pracovních listů. Většina žáků z 8. B naopak vypověděla, že jim hodina přišla jako ostatní, na kterých jim jsou filmy pouštěny. Při sledování adaptace nevěděli, že se mají zaměřit na některé detaily, a tak sledovali pouze příběh balady, proto si více jak tři čtvrtiny třídy nevěšimlo například situace, kdy Polednice natahuje k ženě ruku s miskou, a dělalo jim problémy některé úkoly vypracovat.

9.2 Noc na Karlštejně

I toto dílo, stejně jako *Kytice*, bylo využito pro práci ve třídách 8. A a 8. B. Tentokrát však třídy měly vstupní podmínky obrácené. 8. B pracovala s předem známými úkoly, kdežto třída 8. A naopak nejprve zhlédla celý film, poté až byl prostor pro odpovídání.

1. vyučovací hodina v 8. A

Třída 8. A začínala první vyučovací hodinou stejným brainstormingem jako 8. B, při kterém si žáci zopakovali literární podobu *Noci na Karlštejně* a zamysleli se nad tím, jak si představují podobu hlavních postav.

Poté přešli rovnou ke sledování filmu ve stejném časovém úseku jako žáci 8. B.

Na konci této hodiny se stejně jako u předešlé třídy učitel zajímal o prvotní dojmy z filmové verze a také o dojmy z hereckého obsazení, jestli bylo ve shodě, nebo se lišilo s představami žáků, a také hodnocení hereckých výkonů.

2. vyučovací hodina 8. A

Druhá vyučovací hodina začala zopakováním toho, co žáci viděli minulou hodinu, za účelem nastínění děje pro spolužáky, kteří na první hodině chyběli. Poté se již pustil film samotný v časovém rozmezí 0:56:21 – 1:21:19, což je závěr filmu.

Žákům byl vysvětlen rozdíl mezi adaptací věrnou, volnou a na motivy. Podle zhlédnuté ukázky měli říct, o který druh adaptace se jedná. Zvláště byla zmíněna úvodní pasáž, která se vymyká originálnímu textu. Žáci měli přijít na to, proč ji autoři adaptace zřejmě do filmové podoby přidali.

3. vyučovací hodina 8. A

Na poslední hodině byl žákům rozdán pracovní list s úkoly/odpověďmi. Odpovědi byly kontrolovány společně po dokončení pracovního listu.

Po otázce: „*Jaké reakce by vyvolalo nařízení v současné době?*“ pracovali žáci ve dvojicích na transparentu.

V závěru hodiny doplnili údaje podle metody I.N.S.E.R.T. a společně si odpovídali na poznámky z pasáže „Chci vědět víc.“

Žáci, kteří znali první otázky dopředu, dokázali až na pár výjimek bez problémů odpovědět na otázku, co znamená slovo „*fraucimor*“. V 8. A pojem „*fraucimor*“ vysvětlil pouze jediný žák, který to okomentoval tím, že pojem zná. Více jak polovina žáků se přiznala, že si tohoto neobvyklého pojmu vůbec nevšimla. Zbylé otázky nedělaly žádné velké obtíže, jelikož byly zaměřeny spíše na pocitovou a názorovou složku než na konkrétní věci z filmového děje. V závěrečné metodě I.N.S.E.R.T. několik žáků z 8. A zmínilo, že si věci z ukázky moc nepamatují, stejně tak jim dělal malý problém Vennův diagram s rozdíly. Žáci 8. A zmiňovali, že se zaměřovali spíše na příběh, nikoli na detaily a porovnávání s literárním textem.

Konečné porovnání v obou 8. ročnících přineslo zjištění, že se žákům líbila více práce, při které znali úkoly dopředu, což je nutilo je filmovou adaptaci bedlivě sledovat. Několik žáků v obou třídách uvedlo, že jim hodiny přijdou stejné a neshledávají v nich žádný rozdíl. Byla tak

ověřena hypotéza, že průběžná a řízená práce s filmovou ukázkou je efektivnější než neřízené sledování filmu s následnými úkoly.

9.3 Smrt krásných srnců

Práce s adaptací probíhala stejně jako u předchozích hodin, pouze byl realizována v 9. ročníku, jelikož tematicky koresponduje také s výukou dějepisu.

Se třídou 9. A probíhala práce podle metodických listů, kdežto 9. B první zhlédla během dvou vyučovacích hodin celý film a třetí vyučovací hodinu odpovídala na otázky. Žáci 9. B nedostali ani úkol na odhadování děje podle obrázku, kde je nápovědou žlutá hvězda. Dobu, v níž se děj odehrává, tedy museli poznat z kontextu celého díla. Žákům 9. B dělalo potíže vžít se do pocitů tatínka, kterému Němci vylovili rybník, protože tato chvilková emoce z této konkrétní scény zanikla mezi dalšími emotivními událostmi, které se do konce filmové ukázky ještě odehrály.

Pro třídu 9. B bylo vypuštěno několik otázek, například: „*Koho muž myslel vyjádřením: Lidem, jako jste vy, jde Hitler po krku*“? V této podobě by ztrácela smysl, jelikož by odpověď byla sdělena ještě před vyplňováním listu.

Při rozboru odpovědí a hodnocení vyučovacích hodin několik žáků z 9. B přiznalo, že nevydrželi dávat pozor po celou dobu filmu. Stejně tak uváděli jako nevyhovující, že ještě než ukázka skončila, zapomněli otázky, na které se v průběhu chtěli zeptat.

Žáci 9. A naopak uváděli, že jim rozfázovaná ukázka s průběžnými otázkami vyhovuje, protože se soustředí na detaily, o kterých bude následně řeč. Ve většině případů vytýkali přetočení několika scén, raději by viděli celé filmové dílo.

9.4 Harry Potter

Filmová adaptace Harryho Pottera byla zadána ve dvou třídách 9. ročníku. V tomto případě nebyla potřeba postupovat ve třídách odlišně, jelikož otázky vždy navazovaly přímo na ukázkou a nebylo potřeba znát je dopředu.

První vyučovací hodina navazovala na práci s teorií filmových adaptací. Cílem bylo, aby si žáci uvědomili, proč je spousta filmových děl ochuzena o různé dějové zápletky či postavy z knižních děl. To se také povedlo. Po přečtení scény rozepsané na dvaceti třech stránkách a zhlédnutí filmové scény, která byla obsažena v šesti minutách, byli žáci schopni odvodit, že jde především o malou časovou dotaci filmů. Dvanáct žáků také uvedlo, že odstranění postav může mít také ekonomickou motivaci, kdy produkce ušetří finance za plat další osoby.

Druhá vyučovací hodina se zaměřovala na proměnu postav, jejich charakterů a celkového ztvárnění prvního a posledního dílu v průběhu sedmi let. Žáci zhlédli ukázkou z prvního a posledního filmu a snažili se v nich najít zásadní rozdíly a způsob, jakým si se změnou poradili tvůrci filmu. Při přímém kontrastu obou sestřihů puštěných bezprostředně po sobě žáci bez problémů dokázali na zadané otázky odpovědět. Zajímavým postřehem byla také odpověď, že tvůrcům nedalo velkou námahu pracovat se stárnutím hlavních hrdinů, jelikož stárli sami v průběhu sedmi let natáčení.

9.5 Závěrečné shrnutí

Závěrečným shrnutím všech získaných poznatků jednak z pracovních listů, jednak z názorů zúčastněných žáků vyplynulo, že je pro žáky efektivnější filmové adaptace fázovat na kratší úseky proložené aktivitami, což je film donutí sledovat. Stejně tak se osvědčilo sdělit následné otázky/úkoly/aktivity předem, žáci to brali jako formu motivace a mohli se na tyto aktivity připravit a promýšlet je v průběhu sledování.

Naopak se potvrdilo, že promítnutí celého filmu v kuse či ve dvou vyučovacích hodinách je neefektivní, jelikož se jen málo žáků dokáže celou dobu soustředit. Někteří žáci ulehli na lavici, jiní si kreslili do sešitu, tím jim unikly detaily a emoce, které byly někdy potřebné pro splnění úkolů.

Závěr

Cílem práce bylo vytvořit metodické listy pro vybrané filmové adaptace do hodin literatury pro 8. a 9. ročníky ZŠ. Východiskem pro jejich tvorbu se staly dva dotazníky. Cílovou skupinou dotazníků byli jednak učitelé ČJL daných ročníků, jednak samotní žáci.

Dotazník cílený na učitele byl vytvořen online formou a byl nahrán do skupiny na jedné ze sociálních sítí a také byl rozeslán prostřednictvím emailu na dvě ZŠ v Jirkově a dvě ZŠ v Praze.⁸³ Dotazník pro žáky byl rozdán žákům 8. a 9. ročníků na jedné ZŠ v Jirkově a na jedné ZŠ v Praze.

Dotazníky přinesly výsledky, z nichž vyplynulo, že velká část respondentů sice s filmovými ukázkami ve výuce pracuje, ale často bez pracovních listů, jelikož je pro ně časově náročné listy vymýšlet a vytvářet. Výsledky žákovských dotazníků přinesly poznatky, že žáci vítají práci s filmem v hodinách literatury, ale ocenili by aktivity orientované na jejich názory, jež by byly zpracovávány atraktivní formou.

S přihlédnutím k nim a k požadavkům RVP ZV a s ohledem na ŠVP školy, kde byly metodické listy pilotovány, vznikla sada pěti materiálů ke čtyřem filmovým adaptacím. Materiály byly následně ověřeny v praxi na ZŠ Studentská v Jirkově vždy ve dvou paralelních třídách, kdy jedna pracovala podle metodických listů a druhá s nimi pracovala až po zhlédnutí filmové adaptace. Evaluace ukázala, že ve třídách, v nich se pracovalo podle vzniklých materiálů, se žáci více a kvalitněji dokázali zapojovat do úkolů a aktivit spojených s filmovou adaptací.

Z toho plyne, že práce s filmem ve výuce má potenciál, zejména je-li využívána formou úkolů před, v průběhu a po konci filmové ukázky a zároveň jsou-li využívány netradiční aktivity.

Diplomová práce by mohla především sloužit jako materiál pro kolegy vyučující český jazyk a literaturu. Z dotazníkového šetření totiž vyplynulo, že řada starších kolegů upřednostňuje práci s již připravenými materiály, mohly by být tedy vhodné právě pro ně.

---

⁸³ Dotazník byl odeslán prostřednictvím emailu na tyto základní školy: Základní škola Jirkov, Studentská 1427, Základní škola Jirkov, Budovatelů 1563, Městské gymnázium a Základní škola Jirkov, Základní škola Olešská, Praha 10, Základní škola Solidarita, Praha 10.

Stejně tak by mohly sloužit i dalším vyučujícím, kteří filmové adaptace žákům nepouštějí, například z důvodu, že nemají čas si takovéto vyučovací hodiny a listy připravit sami.

Kromě přínosu pro učitele by měly být metodické listy přínosné také pro žáky. Měly by je namotivovat k práci nejen s filmovými adaptacemi, ale také s jejich originálními předlohami.

Seznam literatury

Primární literatura:

ERBEN, K. J. *Kytice*. Praha: Orbis, 1951.

PAVEL, O. *Smrt krásných srnců*. Praha: HAK-Humor a kvalita, 2002. ISBN 80-85910-42-X.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a Ohnivý pohár*. Praha: Albatros, 2001. ISBN 80-00-00994-3.

VRCHLICKÝ, J. *Noc na Karlštejně*. Brno: Tribun EU, 2007. ISBN 978-80-7399-040-4.

Sekundární literatura:

BALÁZS, B., BROŽ, J. a L. OLIVA, ed. *Film je umění: sborník statí*. Praha: Orbis, 1963.

BORDWELL, D., THOMPSON, K. *Umění filmu: úvod do studia formy a stylu*. Praha: Nakladatelství Akademie múzických umění, [2022]. ISBN 978-80-7331-629-7.

BUBENÍČEK, P. Filmová adaptace: hledání interdisciplinárního dialogu. *Illuminace: časopis pro teorii, historii a estetiku filmu*. 2010, roč. 22, č. 1, s. 9 – 21. ISSN 0862-397X.

HELMANOVÁ, A. Tvořivá zrada. Filmové adaptace literárních děl. In: *Tvořivé zrady: Současné polské myšlení o filmu a audiovizuální kultuře*, s. 125-144. Praha: NFA, 2005. ISBN 8070041196.

HUTCHEON, L. *Teória adaptácie*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2012. ISBN 978-80-7460-027-2.

CHATMAN, S. B. *Dohodnuté termíny: rétorika narativu ve fikci a filmu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0175-4.

CHATMAN, S. B. *Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu*. Brno: Host, 2008. Teoretická knihovna. ISBN 978-80-7294-260-2.

MCFERLANE, B. Novel to film: An introduction to the theory of adaptation. In: *Film theory and criticism: introductory readings*. 7th eds. Leo BRAUDY, Marshall COHEN. New York: Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-19-536562-7.

MONACO, J. *Jak číst film: svět filmů, médií a multimédií: umění, technologie, jazyk, dějiny, teorie*. Praha: Albatros, 2004. Albatros Plus. ISBN 80-00-01410-6.

MRAVCOVÁ, M. *Literatura ve filmu*. Praha: Melantrich, 1990. Estetika divadelní a filmové tvorby. ISBN 80-7023-062-2.

NOVÁK, R. a I. GEJGUŠOVÁ. *Adaptace literárního díla a její didaktické využití*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2002. ISBN 80-7042-221-1.

Panorama českého filmu. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-54-7.

PETTY, G. *Moderní vyučování*. 6., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0367-4.

RAJNOŠEK, L. K problému tak zvané věrnosti filmových adaptací. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D17-18, Řada literárněvědná*. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 1971.

SLADOVÁ, J. Videoprojekce jako prostředek rozvoje mezipředmětových vztahů (se zaměřením na literární výchovu). In *Tradiční a netradiční metody a formy práce ve výuce českého jazyka na základní škole*. Sborník prací ze semináře. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 49–52. ISBN 80-244-0627-6.

SPITZER, M. *Lernen: die Entdeckung des Selbstverständlichen*. Hamburg: Archiv der Zukunft, 2006. ISBN 3-407-85832-9.

VODIČKA, F. *Svět literatury*, Sv. 1. Praha: SPN, 1967.

Internetové zdroje:

KORB, R. A. „Strategien für die Arbeit mit einer Sequenz.“ In: „*Video im Deutschunterricht*“, 2002 - am 7. 11. 2006 [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: http://www.columbia.edu/itc/german/korb/middlebury/videowahl_fragen.html#oben.

RVP ZV - Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Edu.cz [online]. ČR: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), 2022 [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>.

Seznam použitých filmů:

Harry Potter a Kámen mudrců [film]. Režie Chris Columbus. Velká Birtánie/USA, 2001.

Harry Potter a Ohnivý pohár [film]. Režie Mike Newell. Velká Británie/ USA, 2005.

Harry Potter a Relikvie smrti [film]. Režie Mike Newell. Velká Británie/ USA, 2005.

Kytice [film]. Režie František Antonín Brabec. Česko, 2000.

Noc na Karlštejně [film]. Režie Zdeněk Podskalský. Československo, 1973.

Smrt krásných srnců [film]. Režie Karel Kachyňa. Československo, 1986.

Seznam příloh

Příloha č. 1 Dotazník pro učitele 8. a 9. ročníků

Příloha č. 2 Dotazník pro žáky 8. a 9. ročníků

Příloha č. 3 Ukázka z balady Polednice

Příloha č. 4 Pětিলístek – balada

Příloha č. 5 Ukázka z balady Vodník

Příloha č. 6 Smrt krásných srnců - úryvek s bratry

Příloha č. 7 Harry Potter – Postava Winky na famfrpálovém zápase

Příloha č. 8 Úvodní stránka do portfolia Kytice

Příloha č. 9 Pracovní list – Polednice

Příloha č. 10 Pracovní list – Vodník

Příloha č. 11 Pracovní list – Noc na Karlštejně

Příloha č. 12 Pracovní list – Smrt krásných srnců

Příloha č. 13 Pracovní list – Harry Potter

Příloha č. 14 Plakát k dílu Smrt krásných srnců

Přílohy

Příloha č. 1 Dotazník pro učitele 8. a 9. ročníků

Využití filmových adaptací literárních děl v hodinách literatury

Dobrý den,

Jmenuji se Sabina Schweinarová a jsem studentkou NMJr studia pedagogické fakulty oboru ČL a D. Ráda bych Vás poprosila o pár minut Vašeho času při vyplnění tohoto dotazníku. Dotazník posílám k vypracování mé diplomové práce.

Cílem mé práce je vytvořit metodiku k vybraným filmovým adaptacím do hodin literatury.

Předem Vám děkuji za ochotu.

1 Uveďte Vaše pohlaví

Napověda k otázce: Vyberte jednu odpověď

- žena   muž
 jiná.

2 Uveďte Vaš věk

- do 29   30 - 40   41 - 50   51 - 60   61 a více

3 Délka Vaší pedagogické praxe

Napověda k otázce: Vyberte jednu odpověď

- 0-2 roky   3-4 roky   5-8 let   9-12 let   13-15 let   16 let a více

4 Použijete žákům filmové adaptace literárních děl? (Pokud ne, odpovězte na tuto otázku a pokračujte na dokončení dotazníku.)

Napověda k otázce: Vyberte jednu nebo více odpovědí

- Ano   Někdy   Ne (Uveďte do spodního okénka důvod.)
 Jiná.

5 Adaptace jakých literárních děl nejčastěji použijete?

Napověda k otázce: Vyberte jednu nebo více odpovědí

- poezie   próza   drama

6 Použijete žákům pouze úryvky, nebo celý film?

Nápowěda k otázce: *Vyberte jednu odpověď. Pokud chcete uvést komentář, vyberte odpověď "jiná."*

- Jen úryvky   Celý film   Někdy úryvek, někdy celý film
 Jiná...

7 Seznamujete žáky před začátkem filmu s obsahem?

Nápowěda k otázce: *Vyberte jednu odpověď. Pokud chcete uvést komentář, vyberte odpověď "jiná."*

- Ano   Ne   Někdy
 Jiná...

8 Využíváte k filmovým ukázkám pracovní listy?

Nápowěda k otázce: *Vyberte jednu odpověď. Pokud chcete uvést komentář, vyberte odpověď "jiná."*

- Ano   Ne   Někdy
 Jiná...

9 Pokud pracovní listy využíváte, vytváříte si vlastní pracovní listy?

Nápowěda k otázce: *Vyberte jednu odpověď. Pokud chcete uvést komentář, vyberte odpověď "jiná."*

- Ano   Ne   Občas
 Jiná...

10 Zadáváte aktivizační úkoly či otázky před začátkem ukázky?

Nápowěda k otázce: *Vyberte jednu odpověď. Pokud chcete uvést komentář, vyberte odpověď "jiná."*

- Ano   Ne   Někdy
 Jiná...

11 Zadáváte úkoly či otázky v průběhu ukázky?

Napověda k otázce: Vyberte jednu odpověď. Pokud chcete uvést komentář, vyberte odpověď 'Jiná.'

- Ano   Ne   Někdy
 Jiná.

12 Zadáváte úkoly či otázky po konci ukázky?

Napověda k otázce: Vyberte jednu odpověď. Pokud chcete uvést komentář, vyberte odpověď 'Jiná.'

- Ano   Ne   Někdy
 Jiná.

13 Věnujete po zhlédnutí filmové adaptace čas jejímu rozboru?

Napověda k otázce: Vyberte jednu odpověď. Pokud chcete uvést komentář, vyberte odpověď 'Jiná.'

- Vždy   Někdy   Když zbyde čas
 Jiná.

14 Dáváte žákům k porovnání literární text s jeho filmovou adaptací?

Napověda k otázce: Vyberte jednu odpověď. Pokud chcete uvést komentář, vyberte odpověď 'Jiná.'

- Ano   Ne   Někdy
 Jiná.

15 Jaké typy otázek nejčastěji žákům po zhlédnutí zadáváte?

Napověda k otázce: Vyberte jednu nebo více odpovědí

- Otevřené   Uzávěrné
 Jiná.

16 Zajímají Vás spíše faktografické informace, nebo dojmy z filmové adaptace?

Napověda k otázce: Vyberte jednu nebo více odpovědí

- faktografie   dojmy
 Jiná.

17 Jaké typy úkolů/otázek při práci s filmovou adaptací se Vám nejlépe osvědčily?

18 Filmové adaptace jakých literárních děl žákům pouštíte?

19 Nakonec bych se Vás ráda zeptala, jaký máte dojem z Vašich žáků a práce s filmovými adaptacemi.

Nápověda k otázce: Vyberte jednu odpověď

- Většina to vítá a pracuje. Většina nepracuje. Záleží na výběru filmové adaptace.

Jiná.

20 Pokud máte nějaký komentář, na který zde nebyla otázka, budu ráda, když mi zde zanecháte poznámku.

Velice Vám děkuji za Váš čas při vyplňování tohoto dotazníku.

Příloha č. 2 Dotazník pro žáky 8. a 9. ročníků

DOTAZNÍK PRO ŽÁKY 8. a 9. ROČNÍKŮ

Milí žáci, ráda bych Vás poprosila o vyplnění anonymního dotazníku, jenž bude sloužit k vypracování mé diplomové práce. Dotazník je zaměřen na Váš názor na práci s filmovými adaptacemi v hodinách literatury.

Děkuji za Vaši spolupráci.

Otázka č. 1: Vítáte filmové adaptace v hodinách českého jazyka?

ANO - NE

Otázka č. 2: Jaké typy filmů byste ocenili?

Otázka č. 3: Proč si myslíte, že Vám učitelé filmové adaptace pouštějí?

Otázka č. 4: Přečtete si raději knihu, nebo se spíše podíváte na filmovou adaptaci?

KNIHA - FILM

Otázka č. 5: Jaké aktivity Vás ve spojitosti s filmovými adaptacemi oslovují nejvíce?

Otázka č. 6: Jaké typy na zlepšení těchto hodin byste dali učitelům, aby Vás namotivovali k práci?

Příloha č. 3 Ukázka z balady Polednice⁸⁴

Karel Jaromír Erben - Kytice

Polednice

U lavice dítě stálo,	Než kohout, vůz i husárek
z plna hrdla křičelo.	bouch, bác! letí do kouta.
„Bodejž jsi jen trochu málo,	
ty cikáně, mlčelo!	A zas do hrozného křiku -
	„I bodejž tě sršeň sám! -
Poledne v tom okamžení,	že na tebe, nezvedníku,
táta přijde z roboty:	polednici zavolám!
a mně hasne u vaření	
pro tebe, ty zlobo, ty!	Pojď si proň, ty polednice,
	pojď, vem si ho, zlostníka!“
Mlč, hle husar a kočárek -	A hle, tu kdos u světnice
hrej si - tu máš kohouta!“ –	dvěře zlehka odmyká.

---

⁸⁴ ERBEN, K. J. *Kytice*. Praha: Orbis, 1951.

Příloha č. 4 Pětílístek – balada

Jedno slovo

Jaký? Dvě slova

Co dělá? Tři slova

Věta o čtyřech slovech.

Synonymum, metafora.. Jedno slovo

Příloha č. 5 Ukázka z balady Vodník⁸⁵

Karel Jaromír Erben

Vodník

(...)

O půlnoci buch, buch! zase
na ty dvěře zpukřelé: „Pojď již
domů, ženo moje,
pojď mi ustlat postele!“
„Vari od našeho prahu,
vari pryč, ty lstivý vrah,
a kdo tobě prve stlával,
ať ti zase ustele!“

A potřetí buch, buch! zase,
když se šel ranní svit: „Pojď již
domů, ženo moje,
dítě pláče, dej mu pít!“
„Ach matičko, muka, muka
pro děťátko srdce puká!
Matko má, matičko zlatá,
nech mne, nech mne zase jít!“

„Nikam nechod', dcero moje!
Zradu kuje vodní vrah;
ač že péci máš o dítě,
mně o tebe větší strach.
Vari, vrahu, do jezera!
Nikam nesmí moje dcera;
a pláče-li tvé děťátko,
přines je sem na náš práh.“

Na jezeře bouře hučí,
v bouři dítě naříká:
nářek ostře bodá v duši,
potom náhle zaniká. „Ach, matičko,
běda, běda,
tím pláčem mi krev usedá:
matko má, matičko zlatá,
strachuji se Vodníka!“ (...)

---

⁸⁵ ERBEN, K. J. *Kytice*. Praha: Orbis, 1951.

Smrt krásných srnců – Ota Pavel

(...)

Na Buštěhrad přijel odpoledne a srnec byl spravedlivě rozdělen. Jednu kýtu jsme dali pekaři Bláhovi, byl k nám za války moc hodný, jednu do statku Burgrovým, ti k nám byli ještě hodnější, a ostatní máma naložila do takové krásné kamenné štoudve a dělala mým bráškům Hugovi a Jirkovi omáčky a bifteky, což byla její velká specialita. Kluci se cpali na příští léta, aby vydrželi Terezín, Osvětim, Mauthausen a pochody smrti v třicetistupňových mrazech a nošení kamenů na mauthausenských schodech v třicetistupňových vedrech a všechny ty krásné věcičky, které pro ně připravili Němci. Hugo se vrátil celkem dobrý. Jirka se vrátil z Mauthausenu a měl čtyřicet kilo a půl roku umíral od hladu a utrpení, než začal znovu žít. Nikdy mi o tom moc nevyprávěl, jenom jednou, a když jsme mluvili o tom srnci, řekl:

„Možná že ten srnec mi zachránil zrovna život. Možná že ty poslední kusy pořádného masa mi vystačily akorát do konce.“

(...)

---

⁸⁶ PAVEL, O. *Smrt krásných srnců*. Praha: HAK-Humor a kvalita, 2002. ISBN 80-85910-42-X.

Příloha č. 7 Harry Potter – Postava Winky na famfrpálovém zápase⁸⁷

„Promiň,“ řekl Harry skřítkovi. „Myslel jsem totiž, že je to někdo, koho znám.“ „Ale já přece Dobbyho znám taky, pane!“ zapištěla skřítkka. Zakrývala si obličej, jako kdyby ji ta nazlátlá záře oslepovala, ačkoli nejvyšší lóže nebyla nijak jasně osvětlená. Jmenuji se Winky, pane – a vy,“ pohlédla na jizvu na jeho čele a tmavohnědé oči se jí roztáhly, až byly velké jako talířky – „vy jste určitě Harry Potter, pane!“ „Ano, to jsem já,“ přisvědčil Harry. „Ale Dobby o vás mluví od rána do večera, pane!“ řekla, spustila ruce trochu dolů a hleděla na něj sposvátnou hrůzou. „Jak se mu vede?“ zeptal se Harry. Jak se mu líbí na svobodě?“ „Ach, pane,“ zavrtěla hlavou Winky, „neberte to jako opovážlivost, pane, ale nejsem si jistá, jestli jste Dobbymu prospěl, pane, když jste ho osvobodil.“ „Ale proč?“ užasl Harry. „Má snad nějaké potíže?“ „Svoboda mu stoupla do hlavy, pane,“ řekla Winky smutně. „Chtěl by víc, než odpovídá jeho postavení, pane. Nemůže sehnat jiné místo, pane.“ „Proč ne?“ zeptal se Harry. Winky o půl oktávy snížila hlas a zašeptala: „Chce za svou práci dostávat zapláceno, pane.“ „Zapláceno?“ opakoval Harry nechápavě. „Ale proč – proč by mu za práci neměli platit?“ Winky se při té představě zatvářila zděšeně a mírně sevřela prsty, takže už jí do obličeje viděl zas jenom napůl. „Domácím skřítkům se přece neplatí, pane!“ vypískla potichu. „Fakt, nic takového se nedělá, pane. Říkala jsem mu kolikrát, opravdu jsem mu to říkala – najdi si nějakou slušnou rodinu a usad' se, Dobby. Jenže on má plnou hlavu ztřeštěných nápadů, pane, jaké se na domácího skřítkka ani trochu nepatří. Ještě chvíli si budeš takhle vymýšlet, Dobby, říkám mu pořád, a jednoho krásného dne se dozvím, že si tě předvolalo oddělení pro dohled nad kouzelnými tvory, jako nějakého obyčejného skřeta.“ „Počkej, snad už je načase, aby si užil trochu legrace,“ namítl Harry. „Domácí skřítkové tu nejsou od toho, aby si užívali legrace,“ prohlásila Winky důrazně a nepřestávala si rukama zakrývat obličej. „Domácí skřítkové dělají, co se jim řekne. Tak třeba já nemám vůbec ráda výšky, Harry Pottere –“ podívala se na zábradlí a naprázdno polkla, „ale můj pán mě poslal do nejvyšší lóže, a tak jsem tady, pane.“ „Ale proč tě sem poslal, když ví, že nemá ráda výšky?“ zeptal se Harry a zamračil se. „Můj pán – můj pán chce, abych mu držela místo, Harry Pottere, poněvadž má spoustu práce,“ vysvětlila Winky a ukázala hlavou na prázdné místo vedle sebe. „Winky by nejradši už byla zase zpátky v pánově stanu, Harry Pottere, ale Winky dělá, co jí řeknou. Winky je dobrá domácí skřítkka.“ Znovu se ustrašeně podívala na

---

⁸⁷ ROWLING, J. K. *Harry Potter a Ohnivý pohár*. Praha: Albatros, 2001. ISBN 80-00-00994-3.

zábradlí lóže a pak si úplně zakryla oči. Harry se obrátil k ostatním. „Tak takhle vypadá domácí skřítek?“ zamumlal Ron. Jsou to dost podivná stvoření, že ano?“ „Dobby byl ještě podivnější,“ řekl Harry upřímně.

Příloha č. 8 Úvodní stránka do portfolia Kytice

Polednice

1. Co se ti vybaví, když se řekne "strach"?
2. Čím strašili rodiče tebe, když jsi byl/a malý/á?
3. Popiš, jak si představuješ Polednici. (Jak vypadá? Co má na sobě? Jaký má hlas? Jakou má chůzi?..)
4. Jak by mohl děj pokračovat?

5. Shoduje se tvá představa Polednice s filmovým ztvárněním? V čem ano, v čem ne?

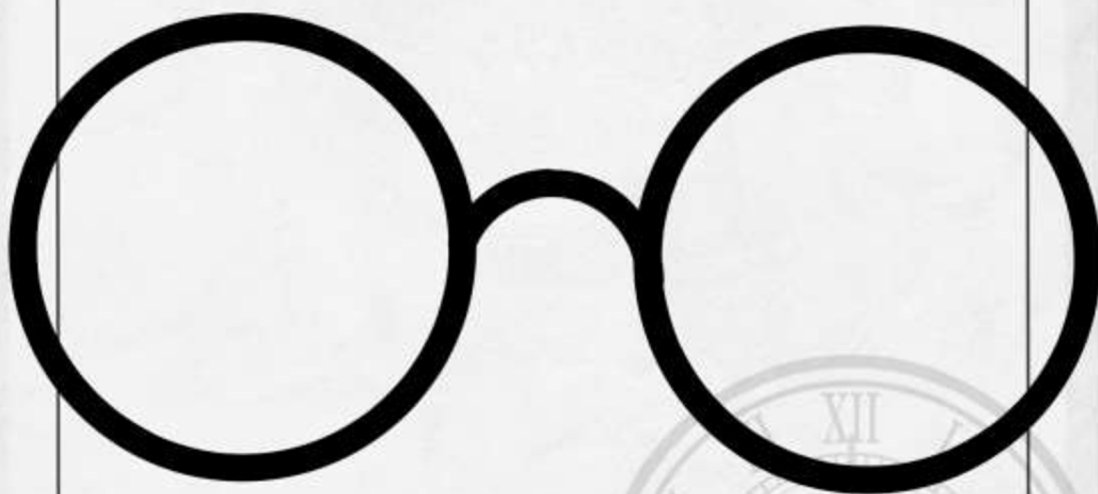
6. Odpovídá závěr Polednice typickému závěru balad?

7. Proč myslíš, že Polednice natahuje miskou? Mohlo by to změnit smysl nebo pokračování příběhu?

8. Vymysli název článku do bulvárních novin k této události.

9. Popiš do brýlí událost z pohledu matky a z pohledu Polednice.

The illustration depicts an underwater scene. The top half shows a blue, textured water surface with several simple line-drawn fish swimming. The bottom half shows a white sandy or rocky bottom with green, feathery water lilies on the left and a larger, detailed fish with scales on the right. The title 'Vodník' is written in a blue, cursive font on the right side of the page.

Vodník

1. Jaké pocity v tobě vyvolala literární ukázka?
2. Jaké pocity v tobě vyvolala filmová ukázka? Změnilo se něco? Pokud ano, co myslíš, že změnu způsobilo?

3. Jak by podle tebe mohly pokračovat životní osudy těchto tří postav? Vyber si jednu z nich a napiš o ní krátký článek do novin.

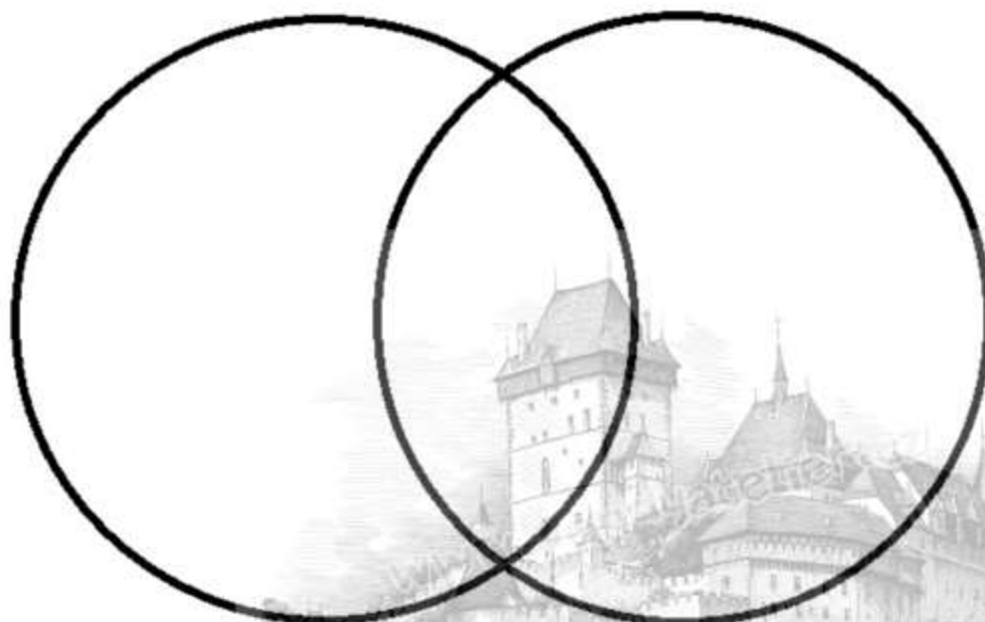

Noc na Karlštejně

1. V ukázce se několikrát objevuje slovo "fraucimor", pokus se z kontextu odhadnout jeho význam.
2. Zapiš do Vennova diagramu rozdíly a shody mezi literární a filmovou podobou díla.

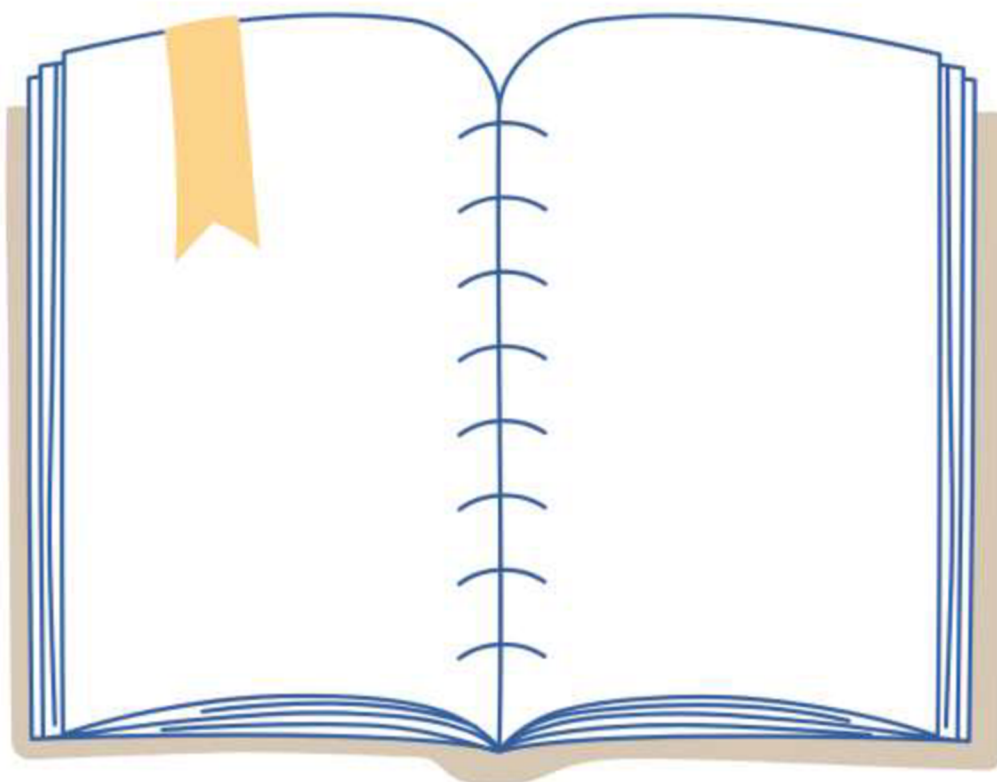
text

film

3. Královnin deníček - Zapiš alespoň tři zápisy do královnina deníčku, které by se tam podle ukázky mohly objevit.

4. O jaký typ se jedná? Dolož na konkrétních pasážích.

5. Jak by ses zachoval/a na místě krále, když zjistil pravdu?

6. Jaký konec se ti líbil více? Proč?

7. Změnil odlišný konec vyznění díla?

8. Vytvoř plakát na tuto filmovou adaptaci, který by přilákal ostatní žáky školy na jeho promítání ve filmovém klubu.

9. I.N.S.E.R.T

✓ Známa informace	+ Nová informace	- V rozporu s tím, co jsem věděla	? Chci se dozvědět víc

Smrt krásných srnců

1. Koho má tatínek na mysli, když mluví o pánovi s knírkem?

2. Co se ti vybaví při slově POMSTA? Napiš synonymum a tomuto slovu.

3. Koho muž myslel vyjádřením „Lidem, jako jste vy, jde Hitler po krku.“ ?

4. Co lze odvodit o životě Oty Pavla na základě poznatků z ukázek a informací o autobiografickém díle?

5. Co by se stalo, kdyby tatínka někdo při lovu chytil?

6. Prošel podle tebe tatínek za dobu příběhu nějakou změnou? Zdůvodni.

7. Kdybys mohl mluvit s tatínkem:

- Na jakou otázku by ses ho zeptal?

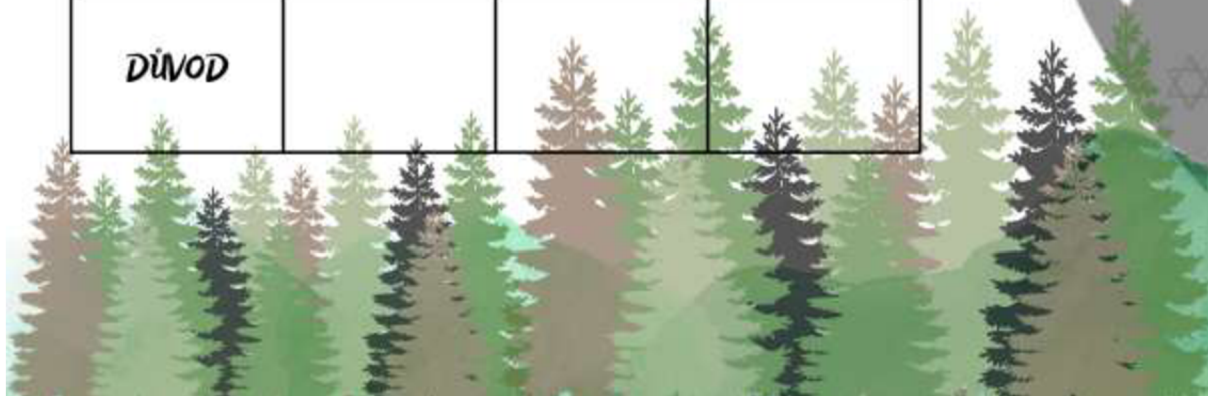
- Jakou bys mu dal radu?

- Co bys mu vytkl?

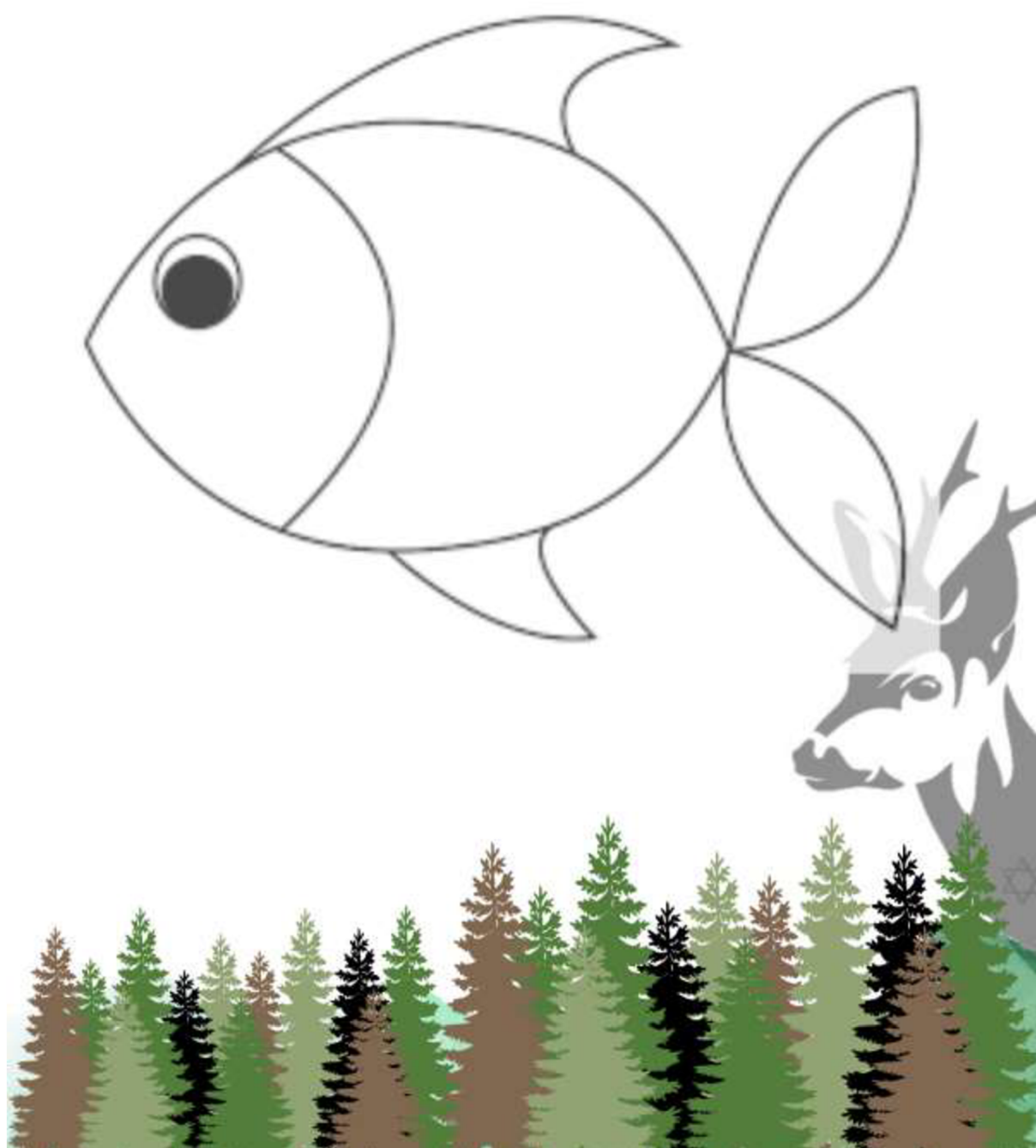
8. Znázorni do škály sympatií své hodnocení postav. Hodnocení zdůvodni.

	TATÍNEK	MAMINKA	PROŠEK
100%			
90%			
80%			
70%			
60%			
50%			
40%			
30%			
20%			
10%			
0%			
DŮVOD			

9. Maminka je nenápadnou hlavní postavou celého příběhu. Vymysli tři přání, které by si pravděpodobně maminka přála, kdyby měla kouzelnou rybkou.

Harry Potter

1. Vytvoř myšlenkovou mapu

2. V čem se lišily originální a psaná předloha?

3. Jak tvůrci docílili posunu sedmi let ? Jak se to promítlo v postavách a jak v ději.

4. Jaké dvě výtky bys dal/a autorům adaptace?

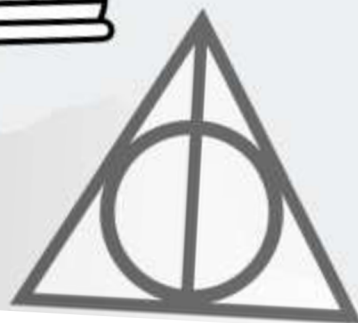
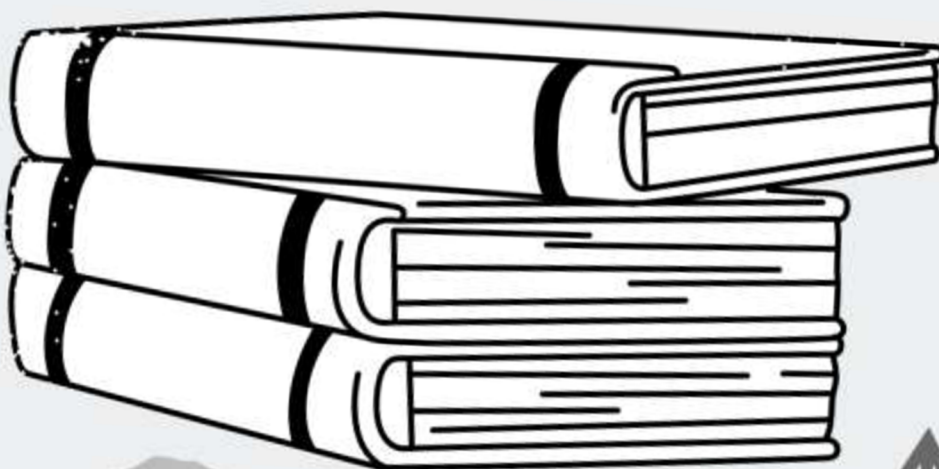

5. Zakresli na poličku knihy, které by tam pravděpodobně měl Harry Potter v prvním díle a jaké by tam mohl mít v posledním díle?

1. díl

7. díl

© terryposters.com

SMRT KRÁSNÝCH SRNCŮ

režie: Karel Kachyňa

hrají: Karel Heřmánek, Rudolf Hrušínský, Jiří Krampol, Marta Vančurová

⁸⁸ ROUBÍČKOVÁ, M. Smrt krásných srnců 2, In: www.terryhoponozky.cz, [online]. 2012, [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.terryhoponozky.cz/plakat/27707-smrt-krasných-srncu-2>.